

Y GORAU OLL

*GWNEUD CYMRU Y LLE GORAU YN
Y DU I FOD YN FYFYRIWR*

Gwenno Roberts a Jim Dickinson
Awst 2026

THE POST 18 PROJECT

AM YR AWDURON

Gwenno Roberts

Gwenno Roberts yw Llywydd UMCA ar gyfer 2026–27, yn cynrychioli myfyrwyr Cymraeg eu hiaith a diwylliant Cymru ym Mhrifysgol Aberystwyth. Mae'n gweithio i gryfhau bywyd myfyrwyr cyfrwng Cymraeg, hyrwyddo cyfleoedd i ddysgu a defnyddio'r iaith, a sicrhau bod llais myfyrwyr Cymraeg eu hiaith yn cael ei glywed wrth i'r brifysgol wneud penderfyniadau. Fel llywydd UMCA, mae Gwenno hefyd yn arwain ymgyrchoedd a gweithgareddau sy'n dathlu iaith, diwylliant a chymuned Cymru.

Jim Dickinson

Mae Jim Dickinson yn Olygydd Cyswllt yn Wonkhe, lle mae'n ysgrifennu am fyfyrwyr, undebau myfyrwyr, rheoleiddio a gwleidyddiaeth addysg uwch. Mae wedi dal swyddi uwch ym mudiad yr undebau myfyrwyr ac mae'n adnabyddus am ei ddadansoddiadau manwl o bolisi, llywodraethiant a phrofiad y myfyriwr. Mae ei waith yn canolbwyntio ar sut mae penderfyniadau llywodraethau, rheoleiddwyr a phrifysgolion yn effeithio ar fyfyrwyr yn ymarferol.

YNGHYLCH THE POST-18 PROJECT

Mae The Post-18 Project yn darparu syniadau ffres ynghylch addysg uwch ar gyfer bywydau oedolion, gan geisio llunio'r amgylchedd polisi o amgylch prifysgolion a cholegau a darparu atebion ymarferol i unrhyw un sydd â rhan yn llwyddiant addysg ôl-18 yn y DU.

Rydym yn ceisio helpu i lunio'r amgylchedd polisi gyda syniadau ymarferol, ymchwil ddefnyddiol, uchelgais deallusol a ffyrdd newydd o feddwl am sut y gellir ariannu addysg ôl-18, strwythuro'r system, a sut mae sefydliadau'n ymwneud â'r byd y tu allan yn ogystal â'u staff a'u myfyrwyr eu hunain.

Mae angen diwygio'r system. Ein nod yw darparu'r sylfeini ar gyfer newid, a'r gallu o fewn y sector ei hun i gael y sgwrs am sut, beth, pryd a pham.

Mae **The Post-18 Project** yn rhan o **Thesis** – tŷ syniadau addysg uwch, ochr yn ochr â:

- **Wonkhe** – cartref y ddadl addysg uwch yn y DU
- **Policy.Partners** – ymgynghoriaeth strategol uwch ar gyfer prifysgolion, cyrff sector, a'r sefydliadau sy'n gweithio gyda nhw
- **Research Agenda.** – newyddiaduraeth wreiddiol ar gyfer y system ymchwil gyfan: prifysgolion, cyllidwyr, llywodraeth, a diwydiant

CYNNWYS

Rhagair	6
Y cynnig	8
Y prawf ar gyfer yr adolygiad	9
Wyth gofyniad.....	9
Pam y gall Cymru wneud hyn	11
Uchelgais yw'r ateb i ddirywiad demograffig.....	11
Mantais y wlad fach	12
Gwneud yn well, gwella – yr achos dros newid y rheolau	13
Bargen newydd i fyfyrwyr Cymru	14
Yr wyth uchelgais	16
Uchelgais 1: Bydd pob myfyriwr yn llunio'u dysgu eu hunain	17
Trwsio'r system gredydau.....	17
Dysgu o arloesedd Ewropeaidd	19
Ehangder yn ogystal â dyfnder	19
Dull Cymreig o addysgu a dysgu	20
Graddau deuol a chyfun ar draws sefydliadau	20
Symudedd rhwngwladol – yn gyntaf ac yn gyflymaf ar Erasmus+.....	21
System ddosbarthu sy'n gweld y graddedig cyfan	21
Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	21
Uchelgais 2: Bydd pob myfyriwr yn cyfrannu at gymunedau Cymru.....	23
Gwarant ddinesig	23
Cymdeithasau ar lefel pwnc.....	24
Cyfraniad cymheiriaid fel dysgu	24
Lleoliadau sy'n adeiladu cadw – a phiblinell sy'n cadw'i haddewidion	25
Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	25
Uchelgais 3: Bydd gan bob myfyriwr yr hyn sydd ei angen i ffynnu.....	26
Amddiffyn y bensaernïaeth yn gyntaf.....	26
Adfer yr addewid – a gwybod y rhif	26
Lleihau costau'n draws-lywodraethol.....	27
Costau tai sy'n ymwneud â realiti	27

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	27
Uchelgais 4: Bydd pob myfyriwr yn cael eu cefnogi i lwyddo	29
Adnabod eich hawliau	29
Tiwтора gan fyfyrwyr ar raddfa fawr.....	29
Gwasanaethau myfyrwyr wedi'u cyd-gynnull.....	30
Pontio sy'n cario credydau	30
Lle i ddysgu o gamgymeriadau.....	31
Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	31
Uchelgais 5: Bydd pob myfyriwr yn iach, yn ddiogel – ac yn helpu Cymru i fod yn iachach	32
Strategaeth genedlaethol ar iechyd myfyrwyr	32
Diogel yn ogystal ag iach	32
Ymchwil genedlaethol bob dwy flynedd ar iechyd meddwl a llesiant myfyrwyr	33
Myfyrwyr yn cyfrannu at iechyd Cymru.....	33
Hawliau anabledd fel hawliau myfyrwyr	33
Tai fel seilwaith.....	33
Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	34
Uchelgais 6: Bydd pob myfyriwr yn gallu dysgu ieithoedd	35
Yr hawl i gredydau iaith	35
Darpariaeth cyfrwng Cymraeg ar draws pynciau	35
Cadw'r iaith y cyrhaeddoch chi gyda hi.....	36
Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	36
Uchelgais 7: Bydd pob myfyriwr yn bartner yn eu haddysg.....	37
O "dylai" i "rhaid"	38
Gwerthuso modiwlau fel ymgysylltu cyffredinol.....	38
Cydsyniad, nid dim ond ymgynghori.....	38
Annibyniaeth wedi'i hariannu	39
Cwynion fel dysgu – a diogelwch sy'n bodoli cyn i chi fod ei angen	39
Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	39
Uchelgais 8: Bydd gan bob myfyriwr waith da.....	41
Strategaeth genedlaethol ar gyflogaeth myfyrwyr	41
Prifysgolion ac undebau myfyrwyr fel cyflogwyr esiampl	42

Gyrfaoedd yn y cwrs, nid yn y gornel	42
Cydnabod y gwaith y mae myfyrwyr eisoes yn ei wneud.....	43
Gwaith sy'n cadw graddedigion yng Nghymru	44
Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol.....	44
Astudio yng Nghymru: adrodd y stori.....	46
Cyflawni'r uchelgeisiau.....	47
Yr hyn y gall Llywodraeth Cymru ei wneud heb aros.....	47
Yr hyn y dylai Medr ei wneud	47
Yr hyn y dylai sefydliadau ei wneud	48
Canlyniadau traws-lywodraethol	48
Casgliad: Y Gorau Oll	50
Crynodeb: Wyth uchelgais ar gyfer addysg uwch Cymru.....	51
Llyfryddiaeth	54

RHAGAIR

Mae The Post-18 Project yn bodoli i greu meddwl ffres ynghylch addysg uwch ar gyfer bywydau oedolion. Llywodraethir addysg uwch yn y Deyrnas Unedig ar wahân gan weinyddiaethau pedair gwlad wahanol – enghraifft o ddatganoli llwyddiannus a pharhaol, a byddwn yn clywed mwy amdano nawr bod Burnham yn arwain yn San Steffan. Ond hyd nes y cymhwysir datganoli o'r fath yn Lloegr, mae'r rhaniad rhwng y pedair gwlad – o ran poblogaeth, adnoddau, nifer y sefydliadau, a llawer mwy – yn anghyfartal iawn. O'r herwydd, Lloegr sy'n hawlio'r gyfran fwyaf o'r sylw polisi, er ei bod yn dra gwahanol i'w chymdogion Celtaidd.

Mae'n ffrainc gan The Post-18 Project gyflwyno'r adroddiad hwn, sy'n ymgysylltu'n ddwfn ac yn ffrwythlon â system addysg uwch Cymru fel y mae ac fel y gallai fod, wrth i'r genedl honno sefyll ar fin adolygiad newydd o'i darpariaeth bresennol. Mae'r adroddiad wedi'i ymchwilio a'i ysgrifennu i gefnogi'r adolygiad a gyhoeddwyd yn ddiweddar o addysg uwch yng Nghymru, ac mae'n canolbwyntio'n ddigwilydd ar anghenion ac uchelgeisiau'r genedl honno.

Ond, wrth gwrs, mae ganddo wersi i lywodraethau eraill hefyd, yn enwedig y system Seisnig sydd mor bwysig yn rhagdybiaethau cynllunio gweinyddwyr addysg uwch Cymru. Ni ddylai hyn fod yn syndod: mae'r ffaith bod y ffin fodern rhwng y ddwy wlad yn dal i ddilyn gan mwyaf, clawdd amddiffynnol a enwyd ar ôl brenin Eingl-Sacsonaidd o'r 8fed ganrif yn ein hatgoffa o'r rhaniadau rhwng Lloegr a Chymru, ond hefyd o'r cyfnod hir y bu tynged y cenhedloedd hyn yn gysylltiedig.

Yn wir, mae Cymru a Lloegr yn greadigaethau o'i gilydd. Pan orchfygodd goresgynwyr Germanaidd deyrnasoedd ôl-Rufeinig yr ynysoedd hyn ym mherfeddion yr Oesoedd Tywyll, buont yn ymladd ymysg ei gilydd lawn cymaint ag yn erbyn y rhai a oedd eisoes yn byw yma, ond roedd yr Eingl-Sacsoniaid bob amser yn gwybod bod rhywbeth yn eu gwahanu oddi wrth y Celtiaid wedi'u Rhufeineiddio, y *Walhaz*, yr oeddent yn ceisio eu gorchfygu. Diffiniwyd y Saeson, beth bynnag oedd y gwahaniaethau rhyngddynt, gan nad oeddent yn Gymry.

Ond yn yr un modd, er mai cymunedau Cymru sydd â'r hawl gryfaf i barhad di-dor o'r cyfnod cyn-Rufeinig hyd at y presennol o blith holl bobloedd yr ynysoedd hyn, anaml y byddai ganddynt un rheolwr. Dim ond pan ddymchwelodd Edward I o Loegr eu llinachau brodorol, gan adeiladu cestyll enfawr i sicrhau rheolaeth a gosod ei fab yn "Dywysog Cymru" (fel y mae etifeddion yr orsedd yn parhau i fod hyd heddiw), y daeth Cymru yn endid gwleidyddol unedig parhaol.

Ym Mhrydain yn yr 21ain ganrif, mae'n annhebygol y bydd angen i fyrd Mercia ruthro i Glawdd Offa i amddiffyn rhag ymosodiad gan Bowys, ond mae penderfyniadau a wneir yn Lloegr ac amdani yn parhau i gyrraedd y tu hwnt i'r ffin ac i effeithio ar dirwedd bolisi Cymru.

Ond fel y dengys yr adroddiad hwn, mae llawer y gall Cymru ei wneud na all neu na fydd Lloegr yn ei wneud.

Gall cenedl lai gysylltu ei gwaith yn haws er mwyn canolbwyntio ar gyfanrwydd profiad oedolion ifanc (y mwyafrif o fyfyrwyr addysg uwch) a dysgwyr hŷn (sydd ag anghenion penodol oherwydd eu bod yn dod i AU yn ddiweddarach). Gellir gosod materion addysgol yn briodol yng nghanol gwe o bolisi cymdeithasol, gan gynnwys llety, gofal iechyd a chyflogaeth.

Tynnodd dadansoddiad diweddar gan The Post-18 Project o system AU Lloegr sylw at ei diffyg cydlyniant, gan feirniadu methiant y llywodraeth a'r sector i roi sylw priodol i'r holl ffactorau rheoli gwahanol y mae tystiolaeth ryngwladol yn dangos yn glir mai nhw sy'n penderfynu llwyddiant neu fethiant system addysgol.

Mae Cymru eisoes wedi arwain y pedair gwlad wrth ymateb i'r her honno. Mae un rheoleiddiwr trydyddol, Medr, eisoes wedi'i sefydlu gyda chenhadaeth ehangach a phwerau cryfach na'i gymheiriaid mewn gwledydd eraill. Os bydd llywodraeth Cymru bellach yn mabwysiadu argymhellion yr adroddiad hwn, bydd system addysg uwch Cymru ar y blaen eto – gan adeiladu'r cydlyniant sydd ei angen i gyflawni'r uchelgais y mae'r papur hwn yn ei nodi: i Gymru fod y lle gorau yn y Deyrnas Unedig i fod yn fyfyrwr ôl-18.

Yr Athro John Blake
Cyfarwyddwr, The Post-18 Project

Y CYNNIG

Mae myfyrwyr Cymru yn uchelgeisiol.

Maen nhw eisiau cymwysterau sy'n agor drysau. Maen nhw eisiau datblygu galluedd sy'n cyfrif. Maen nhw eisiau cyfrannu at eu cymunedau, teithio, dysgu ieithoedd, adeiladu rhwydweithiau, a llywio eu dyfodol eu hunain. Maen nhw eisiau i'w haddysg olygu rhywbeth – nid cymhwyster yn unig ond sylfaen ar gyfer y bywyd y maen nhw am ei fyw.

Dysgwyr yw myfyrwyr – ond maen nhw'n fwy na dysgwyr. Maen nhw'n weithwyr, yn ddinasyddion, yn denantiaid, yn bartneriaid ac yn gyfranwyr na ellir rhannu eu bywydau'n daclus rhwng addysg a phopeth sy'n gwneud addysg yn bosibl.

Y cwestiwn yw a yw'r system addysg uwch yn cyfateb i'w huchelgais ac yn eu gweld fel mwy na dysgwyr.

Mae'r papur hwn yn dadlau bod gan Gymru gyfle i ddod y lle gorau yn y DU i fod yn fyfyrwr – nid trwy ostwng disgwyliadau ond trwy eu codi. Trwy greu system addysg uwch sy'n galluogi myfyrwyr uchelgeisiol i wireddu uchelgeisiau ehangach dros Gymru: gweithlu mwy medrus, cymunedau cryfach, mwy o raddedigion sy'n dod, yn aros neu'n dychwelyd, ac enw da rhyngwladol unigryw.

Mae gan Gymru sylfeini i adeiladu arnynt. Diwygiadau Diamond a roddodd i ni system cyllid myfyrwyr fwyaf blaengar y DU. Fe wnaeth sefydlu Medr yn 2024 greu rheoleiddiwr trydyddol unedig gyda dyletswyddau strategol llawer ehangach na'r Office for Students yn Lloegr a'i ffocws ar y farchnad. Fe wnaeth prifysgolion Cymru ragori ar gyfartaleddau'r DU ar bob thema yn Arolwg Cenedlaethol y Myfyrwyr 2025, a chododd boddhad cyffredinol eto i 83.5 y cant yng nghanlyniadau 2026. Ac mae Cymru eisoes yn gwybod mai anaml y mae myfyrwyr "amser llawn" yn ffitio'r mowld traddodiadol – mae 37 y cant yn astudio'n rhan-amser, mae 43 y cant dros 25 oed, ac mae cyfranogiad gydol oes yn cyrraedd 55 y cant erbyn 30 oed.

Ond nid yw sylfeini yr un peth ag uchelgais. Mae papur tystiolaeth Llywodraeth Cymru ar addysg drydyddol yn nodi heriau – bylchau cyfranogiad, dirywiad demograffig, pwysau ariannol – ac yn gwneud hynny gyda gonestrwydd anarferol. Yr hyn nad yw eto'n ei fynegi yw gweledigaeth gadarnhaol o'r hyn y gallai addysg uwch Cymru fod pe bai'n ymddiried yn uchelgais myfyrwyr ac yn rhoi'r offer iddynt lwyddo.

Mae'r papur hwn yn cynnig wyth uchelgais a allai drawsnewid profiad myfyrwyr Cymru, ac wyth gofyniad a fyddai'n eu gwireddu. Gyda'i gilydd, maen nhw'n cynnig fframwaith ar gyfer tymor nesaf y Senedd – nid ymateb amddiffynnol i argyfwng, ond gweledigaeth hyderus o system sydd dros Gymru, nid dim ond yng Nghymru.

Y PRAWF AR GYFER YR ADOLYGIAD

Mae'r cwestiwn ar fin cael ei ofyn yn ffurfiol. Mae Llywodraeth newydd Cymru wedi ymrwymo i adolygiad annibynnol, trawsbleidiol o addysg uwch a sut y caiff ei chyllido – i'w gomisiynu o fewn ei chan diwrnod cyntaf, a hynny, yng ngeiriau'r gweinidog, heb ddim oll oddi ar y bwrdd. Mae adolygiadau fel hyn yn gosod y tywydd am ddegawd. Dyna wnaeth Diamond yn 2016, ac mae popeth yn y papur hwn wedi'i adeiladu ar y tir a osodwyd gan Diamond.

Felly mae'r hyn sydd yn y fantol yn syml: os yw'r adolygiad am lwyddo, ni all fod yn ymarfer cyfrifyddiaeth yn unig sy'n penderfynu pwy sy'n ysgwyddo pa golledion. Rhaid iddo ddisgrifio'r system y mae Cymru'n ei dymuno mewn gwirionedd – a rhaid i fyfyrwyr fod wrth galon y disgrifiad, nid yn llinell yn y costau. Os bydd yr adolygiad yn adrodd ac na all myfyrwyr weld eu hunain ynddo – os mai cynaliadwyedd sefydliadol fydd y cyfan heb ddim uchelgais i fyfyrwyr – bydd wedi methu, beth bynnag a ddywed y taenlenni.

Dyna'r prawf y mae'r papur hwn yn ei osod. Yr hyn sy'n dilyn yw'r setliad y mae'n ei gynnig.

Wyth gofyniad

Mae popeth yn y papur hwn yn gwasanaethu wyth gofyniad pennawd, a luniwyd yn dilyn presenoldeb yr awduron mewn digwyddiad Cymru gyfan gydag arweinwyr myfyrwyr (a'r staff sy'n eu cefnogi) o brifysgolion ledled Cymru. Dyma'r hyn y dylai'r adolygiad ei hun ei argymhell.

Diogelu pensaernïaeth cynhaliaeth gyffredinol Diamond – mae pob myfyriwr o Gymru yn cael yr un cyfanswm, a dim ond y gymysgedd grant/benthyciad sy'n destun prawf modd. Os oes angen crynhoi adnoddau, crynhowch y grant o fewn y cyfanswm. Peidiwch byth â rhoi'r cyfanswm ei hun drwy brawf modd.

Adfer y meincnod cynhaliaeth a dadrewi'r trothwyon – comisiynu safon incwm gofynnol Gymreig i fyfyrwyr fel y sylfaen dystiolaeth, yna ail-gysylltu'r cymorth â'r addewid seiliedig ar gyflog a wnaeth Diamond, gydag uwchraddio awtomatig.

Ailddiffinio "amser llawn" fel 90 credyd, gyda llawr cynhaliaeth oddi tano – fel nad yw myfyriwr sy'n gollwng modiwl, yn mynd yn sâl, neu'n ymgymryd â rôl gynrychioliadol yn gweld eu hincwm yn dymchwel, a chyfnodau ailasesu yn cario cymorth ar y gyfradd sylfaenol.

Adeiladu cludadwyedd credydau ar draws y system drydyddol – fframwaith credydau cyffredin, graddau deuol a chyfun ar draws y ffin rhwng prifysgol a choleg, atebolrwydd ffioedd yn seiliedig ar gredydau, a chredydau trawsddisgyblaethol fel hawl.

Cryfhau'r Cod Ymgysylltu â Dysgwyr gyda llawr cyllido i undebau myfyrwyr – o "dylai" i "rhaid", gyda rôl ffurfiol i undebau myfyrwyr yn y broses sicrwydd flynyddol a chyfran ofynnol o incwm wedi'i diogelu yn ystod anawsterau ariannol.

Comisiynu'r dystiolaeth goll – safon incwm gofynnol bob dwy flynedd, ymchwil genedlaethol bob dwy flynedd ar iechedd meddwl a llesiant myfyrwyr, ac arolwg mynychder Cymru gyfan ar aflonyddu a thrais rhywiol.

Paratoi Cymru i fod yn gyntaf ac yn gyflymaf i mewn i Erasmus+ – yn barod ar raddfa lawn pan fydd galwad 2027 yn agor, gyda dyfodol Taith wedi'i setlo fel seilwaith cyflenwol yn hytrach na cholled.

Mabwysiadu strategaeth genedlaethol ar gyflogaeth myfyrwyr – safonau gwaith da ar gyfer pob swydd ar y campws, amserlennu ac asesu sy'n darparu ar gyfer myfyrwyr sy'n gweithio, a chydabyddiaeth trwy gredydau a'r Atodiad Diploma am y gwaith y mae myfyrwyr eisoes yn ei wneud.

Gair o onestrwydd am arian. Mae rhai o'r diwygiadau hyn yn newidiadau i reolau y gall gweinidogion eu gwneud heb ddeddfwriaeth sylfaenol na gwariant newydd – y diffiniadau credydau, y rheolau atebolrwydd ffioedd, y Cod. Mae rhai yn ailddyraniadau o fewn cyllidebau presennol. Ac mae rhai – adfer y cyswllt cyflog, dadrewi'r trothwyon, defnyddio grant lle mae nenfwd benthyciadau'r Trysorlys yn cyfyngu, capasiti cyfrwng Cymraeg, y llawr cyllido i undebau myfyrwyr – yn gofyn am wariant grant newydd. Mae'r papur hwn yn benodol ynghylch pa un yw pa un, oherwydd ni fydd achos sy'n esgus bod popeth am ddim yn goroesi cyswllt ag adolygiad dan wasgfa ariannol.

A gair am gwmpas. Mae llawer arall yn y papur hwn – strategaeth genedlaethol ar iechedd myfyrwyr, strategaeth genedlaethol ar gyflogaeth myfyrwyr, mesurau rhent sy'n cynnwys myfyrwyr, gwarant i raddedigion y tu ôl i gyrsiau gwasanaeth cyhoeddus sy'n gysylltiedig â bwrsariaethau, capasiti staff cyfrwng Cymraeg wedi'i ddiogelu, seibiannau ad-dalu i raddedigion – yn eistedd y tu hwnt i'r hyn y gall panel adolygu ei gyflawni ar ei ben ei hun. Canlyniadau traws-lywodraethol o gymryd yr adolygiad o ddifrif yw'r rheini: y pethau y dylai llywodraeth sy'n derbyn y cynnig eu gwneud, gan ddefnyddio'r peirianwaith cydgysylltiedig sydd gan wlad fach yn unig. Fe'u labelir felly drwyddi draw.

PAM Y GALL CYMRU WNEUD HYN

Uchelgais yw'r ateb i ddirywiad demograffig

Mae'r naratif diodyn am addysg drydyddol Cymru yn amddiffynol. Poblogaeth sy'n heneiddio. Disgwylir i nifer y bobl ifanc 16 oed yng Nghymru ostwng 17 y cant rhwng 2027 a 2037, gyda'r galw am leodd ledled y DU yn cael ei ragamcanu i ostwng bron i bumed ran yn ystod y 2030au. Pwysau ariannol ar sefydliadau – mae chwech o wyth prifysgol Cymru wedi bod yn rhedeg diffygion, ac mae asesiad Medr ei hun yn rhybuddio am sector sydd mewn perygl o "grebachu allan o ddiffyg" yn hytrach na thyfu allan ohono. Yr awgrym yw bod rhaid i Gymru reoli dirywiad, cystadlu'n galetach am gronfa lai, a gobeithio'r gorau.

Mae'r papur hwn yn dadlau'r gwrthwyneb. Mae dirywiad demograffig yn gwneud uchelgais yn fwy angenrheidiol, nid yn llai. Os na all Cymru dyfu ei ffordd allan o'r broblem trwy fwy o bobl ifanc 18 oed, rhaid iddi ddenu myfyrwyr o fannau eraill, eu datblygu'n llawnach, a'u cadw ar ôl iddynt raddio. Mae hynny'n gofyn am brofiad myfyrwr mor dda nes bod pobl yn dewis Cymru – ac yn aros.

Mae Cymru'n wynebu dwy her gysylltiedig y gallai diwygio fynd i'r afael â nhw.

Y gyntaf yw denu myfyrwyr. Dim ond 32.5 y cant o bobl ifanc 18 oed Cymru a wnaeth gais am addysg uwch yn 2025 o gymharu â 41.2 y cant ledled y DU – ac mae'r bwlch yn tyfu. Dim ond 39 y cant o ddisgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim sy'n symud ymlaen i gymwysterau Lefel 3, yn erbyn 72 y cant o'u cyfoedion. Gan fechgyn Cymru y mae'r gyfradd gyfranogiad isaf mewn addysg uwch o unrhyw grŵp ar draws holl wledydd y DU. Yn y cyfamser, dim ond 39 y cant o israddedigion amser llawn ym mhrifysgolion Cymru sydd â'u cartref yng Nghymru – caiff y mwyafrif eu denu i sefydliadau Cymru o fannau eraill, ond nid o reidrwydd i Gymru ei hun.

Yr ail yw cadw graddedigion. Yn 2022/23, roedd 27 y cant o raddedigion Cymru yn gweithio y tu allan i Gymru bymtheg mis ar ôl cwblhau eu hastudiaethau. Ac yn anarferol, mae dadansoddiad Llywodraeth Cymru ei hun yn awgrymu nad yw'r cyflenwad o raddedigion wedi rhagori ar y galw yng Nghymru fel y mae mewn mannau eraill yn y DU – mae premiwm cyflog graddedigion wedi dal ei dir. Sy'n golygu bod ar y wlad angen mwy o raddedigion, nid llai, os yw am fynd i'r afael â heriau cynhyrchiant a llenwi bylchau sgiliau. Nid oes unrhyw fersiwn o adnewyddiad cenedlaethol nad yw'n rhedeg trwyddyn nhw.

Ac nid yw cadw graddedigion ar ei ben ei hun yn ddigon. Mae'r dadansoddiad diweddaraf gan Ysgol Kennedy Harvard o dwf rhanbarthol y DU yn canfod bod Cymru ymhlith y rhanbarthau yn Ewrop a oedd fwyaf agored i ddad-ddiwydiannu, ac nad diffyg sgiliau'n gyffredinol yw'r cyfyngiad rhwymol ar dwf y tu allan i Lundain ond diffyg cwmnïau cynhyrchiant uchel yn y sectorau cywir – tra bo'r arian cyhoeddus sy'n cefnogi arloesi yn llifo'n llethol i Lundain, yr Alban a bwa Rhydychen–Caergrawnt–Bryste, gan chwyddo anghydraddoldeb rhanbarthol yn hytrach na'i gywiro, gydag ecwiti cyfnod

cynnar i gwmnïau bach brinnaf yn union lle mae ei angen fwyaf. Ni all Cymru aros i'r cwmnïau hynny adleoli. Bydd yn rhaid i'w graddedigion eu hadeiladu – sy'n golygu nad rhywbeth braf i'w gael yw system sy'n cadw graddedigion ac yn eu helpu i sefydlu busnesau, ond y mecanwaith y mae twf rhanbarthol yn digwydd trwyddo mewn gwirionedd.

Gallai profiad myfyriwr wedi'i drawsnewid fynd i'r afael â'r ddwy broblem. Pe bai Cymru'n dod yn adnabyddus fel y lle y caiff myfyrwyr eu cefnogi o ddifrif – yn ariannol, yn academiaidd, o ran eu hiechyd a'u tai – byddai'n denu mwy o ymgeiswyr. A phe bai'r profiad hwnnw'n cysylltu myfyrwyr â chymunedau, cyflogwyr a bywyd dinesig Cymru trwy gydol eu hastudiaethau, byddai mwy o dalent ifanc Cymru yn aros neu'n dychwelyd – a byddai mwy o bobl yn dod i Gymru i astudio, i weithio ac i adeiladu bywyd.

Mantais y wlad fach

Mae gan Gymru rywbeth nad oes gan Loegr: y gallu i gydgyssylltu llywodraeth.

Yn Lloegr, mae profiad y myfyriwr yn disgyn rhwng adrannau. Mae'r Adran Addysg yn ymdrin â pholisi addysg ond nid oes ganddi bŵer dros iechyd, tai na thrafnidiaeth. Mae'r Adran Gwaith a Phensiynau yn gosod rheolau lles sy'n trin myfyrwyr yn gosbol. Mae NHS England yn gweithredu ar wahân i brifysgolion. Mae awdurdodau lleol yn gwneud penderfyniadau cynllunio heb ystyried poblogaethau myfyrwyr. Y canlyniad yw darnio – nid oes neb yn berchen ar y broblem, felly nid oes neb yn ei datrys.

Mae Cymru'n wahanol. Gyda 3.1 miliwn o bobl ac un llywodraeth ddatganoledig, mae cydgysylltu'n bosibl mewn ffyrdd na all San Steffan eu cyflawni.

Iechyd: Mae GIG Cymru yn uniongyrchol atebol i weinidogion Cymru. Gellid gorchymyn strategaeth genedlaethol ar iechyd myfyrwyr – yn cydgysylltu prifysgolion, byrddau iechyd ac awdurdodau lleol – yn hytrach na gobeithio amdani.

Tai: Mae Deddf Rhentu Cartrefi (Cymru) eisoes yn darparu fframwaith unigryw, ac mae'r llywodraeth newydd wedi ymrwymo i fynd ymhellach ar reoleiddio rhenti. Gall Llywodraeth Cymru fynnu asesiadau effaith tai, gosod safonau ansawdd, a chynllunio mesurau rhent gyda myfyrwyr mewn golwg.

Trafnidiaeth: Mae'r tocyn bws £1 i bobl ifanc yn dangos sut olwg sydd ar feddwl integredig. Mae ei wneud yn barhaol ac yn gyffredinol i fyfyrwyr o fewn cymhwysedd datganoledig.

Rhyngweithio â'r system les: Gall Llywodraeth Cymru gynllunio cyllid myfyrwyr i leihau rhyngweithiadau cosbol ac ariannu cymorth caledi sy'n llenwi bylchau.

Cynllunio: Gellir mynnu bod awdurdodau lleol yn cynnwys poblogaethau myfyrwyr mewn cynlluniau datblygu – gan gydnabod myfyrwyr fel trigolion yn hytrach nag anghyfleustra dros dro.

Mae papur tystiolaeth Llywodraeth Cymru yn nodi bod "angen i'r llywodraeth a darparwyr weithio gyda'i gilydd." Digon gwir. Ond y cyfle mwy yw i'r llywodraeth

weithio gyda hi ei hun – adrannau addysg, iechyd, tai, trafnidiaeth a chymunedau yn cydgysylltu o amgylch profiad y myfyriwr fel blaenoriaeth a rennir. Is-bwyllgor Cabinet ar brofiad y myfyriwr. Dangosyddion perfformiad trawsadrannol ar gadw graddedigion. Cyllid ar y cyd ar gyfer mentrau sy'n croesi ffiniau portffolios. Nid oes dim o hyn yn radical. Llywodraethiant da sylfaenol ydyw, a graddfa Cymru sy'n ei wneud yn bosibl – a dyma'r math o argymhelliad trawsbynciol y gall adolygiad annibynnol yn unig ei orfodi ar y bwrdd, oherwydd ni fydd unrhyw adran unigol yn gwirfoddoli ar ei gyfer.

Gall gwledydd bach symud yn gyflymach na rhai mawr. Dylai Cymru ddefnyddio'r fantais honno.

Gwneud yn well, gwella – yr achos dros newid y rheolau

Nid achos sentimental yw'r achos dros fodel Cymreig gwahanol. Achos clinigol ydyw.

Mae'r DU yn rhedeg rhywbeth sy'n edrych, ar bapur, fel gwyrrth: y graddedigion ieuengaf yn Ewrop, cyfraddau gadael isel, norm cwblhau tair blynedd. Ond canfu'r Adolygiad Cenedlaethol o Farwolaethau Hunanladdiad Myfyrwyr Addysg Uwch a gomisiynwyd gan yr Adran Addysg fod ymhell dros draean o ddigwyddiadau difrifol yn cyfeirio'n benodol at broblemau neu bwysau academiaidd – arholiadau, terfynau amser, pryder am syrthio ar ei hôl hi. Ar fynegai WHO-5, mae myfyrwyr y DU ar ben uchaf llesiant isel yn Ewrop. Dim ond 20 y cant sy'n nodi iechyd "da iawn" o gymharu â 48 y cant o'r boblogaeth gyffredinol. Canfu dadansoddiad Eurostudent 2024 fod oriau astudio hirach yn uniongyrchol gysylltiedig â llesiant is, a bod gwaith cyflogedig y tu hwnt i 20 awr yr wythnos yn dod yn weithredol niweidiol – tra bo dwy ran o dair o fyfyrwyr amser llawn y DU bellach yn gweithio yn ystod y tymor, gyda myfyrwyr sy'n gweithio yn cyfartalu 50 awr yr wythnos o waith ac astudio gyda'i gilydd, ymhell uwchlaw'r 36.6 awr y mae'r ONS yn ei gofnodi ar gyfer y boblogaeth weithio gyffredinol.

Efallai fod y cywasgu o leiaf yn cynhyrchu graddedigion sydd wedi'u haddysgu'n well? Mae canlyniadau PIAAC 2023 yn awgrymu fel arall. Mae graddedigion y DU yn perfformio'n gymharol wael o ran llythrennedd, rhifedd a datrys problemau ymaddasol – mae oedolion yn y Ffindir sydd ag addysg uwchradd uwch yn unig yn rhagori ar oedolion ag addysg drydyddol yn y rhan fwyaf o'r gwledydd sy'n cymryd rhan, gan gynnwys Lloegr. Rydym yn cynhyrchu tystysgrifau'n gyflymach na bron neb, a galluoedd yn arafach na'r mwyafrif.

Ac mae'r dystiolaeth Ewropeaidd yn pwyntio'r ffordd arall. Canfu astudiaeth HEDOCCE o adael a chwblhau ar draws 35 o wledydd fod systemau sy'n lleihau pwysau – Denmarc yn ariannu myfyrwyr y tu hwnt i'r llinell amser ddamcaniaethol, yr Iseldiroedd yn rhoi degawd i fyfyrwyr o'u cofrestriad cyntaf – yn gwella cwblhau, oherwydd bod pob anhawster unigol yn peidio â bod yn drychinebus. Mae myfyrwyr sy'n wynebu anhawster dros dro yn lleihau eu llwyth ac yn dal ati, yn hytrach na gadael. Nid oes unrhyw wlad arall yn Ewrop yn torri cynhaliaeth myfyriwr am astudio 45 credyd yn hytrach na 60. Mae amrywiaeth mewn cyflymder wedi'i gynnwys yn y cynllun.

Mae model Lloegr yn blaenoriaethu cyflymder, pwysau a thrwygyrch. Nid oes rhaid i Gymru ei gopïo – ac adolygiad heb ddim oll oddi ar y bwrdd yw'r union foment i ddweud hynny. Mae'r rhan fwyaf o'r hyn sy'n dilyn yn gofyn am reolau gwahanol yn hytrach na mwy o arian. Mae hynny'n bwysig, oherwydd mae'r cyfyngiad cyllidol yn real: o dan

ofyniad y Trysorlys fod telerau benthyciadau Cymru yn aros yn fras debyg i rai Lloegr, ni all Cymru bellach dyfu gwariant benthyciadau yn gyflymach nag y mae San Steffan yn ei wneud. Y liferi y mae Cymru'n eu dal yn rhydd yw grantiau, rheolau, a rheoleiddio. Mae'r papur hwn yn pwysu ar y tri.

Bargen newydd i fyfyrwyr Cymru

Mae'r system bresennol yn gofyn llawer gan fyfyrwyr. Maen nhw'n ymgymryd â dyled a fydd yn eu dilyn am ddegawdau. Maen nhw'n gweithio oriau hir ochr yn ochr ag astudio i oroesi. Maen nhw'n llywio biwrocratiaethau cymhleth heb fawr o gymorth. Ac ar y diwedd, mae llawer yn gadael Cymru – gan fynd â'r buddsoddiad cyhoeddus yn eu haddysg gyda nhw.

Beth mae myfyrwyr yn ei gael yn gyfnewid? Cymhwyster. Rhai sgiliau. Atgofion. Ond yn gynyddol, dim digon o gymorth i ffynnu yn ystod eu hastudiaethau, a dim digon o gysylltiad â Chymru i wneud iddyn nhw fod eisiau aros.

Mae'r papur hwn yn cynnig bargen newydd – perthynas ddwyochrog rhwng myfyrwyr uchelgeisiol a Chymru uchelgeisiol.

Yr hyn y mae Cymru'n ei gynnig: cymorth ariannol sy'n adlewyrchu costau byw gwirioneddol yn hytrach na throthwyon sydd wedi'u rhewi'n dawel ers 2018; hyblygrwydd i lunio'ch dysgu eich hun ar draws sefydliadau a dulliau astudio; credydau am gyfrannu at gymunedau Cymru, nid dim ond am eistedd mewn ystafelloedd dosbarth; systemau iechyd a thai sy'n trin myfyrwyr fel dinasyddion, nid fel ôl-ystyriaethau; llwybr gorau'r DU yn ôl i mewn i Erasmus+; cysylltiadau â chyflogwyr, bywyd dinesig a chymunedau Cymru trwy gydol eich astudiaethau; a'r cyfle i ddysgu ieithoedd – gan gynnwys y Gymraeg – a chael hynny wedi'i gydnabod yn eich cymhwyster.

Yr hyn y mae myfyrwyr yn ei gynnig: ymrwymiad i ddefnyddio'u haddysg er budd Cymru a'i chymunedau; cyfraniad at gymorth cymheiriaid, ymgysylltu cymunedol a bywyd dinesig fel rhan o'u dysgu; sgiliau a galluoedd a ddatblygwyd trwy ddysgu seiliedig ar waith sydd o fudd i gyflogwyr Cymru; rheswm gwirioneddol i aros ac adeiladu gyrfaedd yng Nghymru ar ôl graddio; ac ad-daliadau sy'n ariannu'r genhedlaeth nesaf o fyfyrwyr Cymru.

Nid elusen yw hyn yn y naill gyfeiriad na'r llall. Buddsoddiad a rennir yw addysg uwch gydag enillion a rennir. Mae myfyrwyr yn elwa'n unigol o gymwysterau a galluoedd. Mae Cymru'n elwa ar y cyd o weithlu mwy medrus, cymunedau cryfach a graddedigion sy'n cyfrannu at fywyd dinesig – ac o fwy o'r arian y mae'n ei wario ar addysg yn aros ar waith yng Nghymru.

Dylai'r fargen fod yn benodol – ond gwarant ddylai fod, nid amod. Byddai pob myfyriwr yn cael gwarant o gyfleoedd wedi'u hariannu, sy'n cario credydau, i gyfrannu – trwy ymgysylltu cymunedol, cymorth cymheiriaid, neu gyfranogiad dinesig – a byddai'r rhai sy'n manteisio arnynt yn datgloi agweddau ar y system fenthyciadau: seibiannau ad-dalu i raddedigion, canslo rhannol i'r rhai sy'n aros ac yn gweithio yng Nghymru, neu flaenoriaeth i gynlluniau graddedigion gwasanaethau cyhoeddus Cymru. Byddai

cyfraniad yn cael ei gydnabod mewn cymwysterau trwy'r Atodiad Diploma. Ni fyddai hawl graidd neb yn dibynnu arno.

Mae hyn yn ail-fframio'r berthynas o drafodiad i bartneriaeth. Nid "beth alla i ei dynnu allan o'r radd hon?" ond "beth allwn ni ei adeiladu gyda'n gilydd?"

Mae Cymru eisoes wedi gwneud fersiwn o'r addewid hwn. Yn ystod taith Deddf Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) 2022 drwy'r Senedd, fe wnaeth gweinidogion osod y dyhead y byddai darparwyr Cymru yn arwain y DU ar ymgysylltu â dysgwyr – grymuso gwirioneddol a chyfranogiad democrataidd, myfyrwyr fel dinasyddion yn hytrach na defnyddwyr. Penderfynodd Cymru roi mewn deddfwriaeth sylfaenol yr hyn a gladdwyd gan Loegr mewn amodau rheoleiddiol ac a adawyd gan yr Alban i ddisgresiwn sefydliadol. Mae'r Cod Ymgysylltu â Dysgwyr sy'n ofynnol o dan Adran 125 bellach yn bodoli – ac, fel y gwelwn yn Uchelgais 7, daeth i'r golwg braidd yn fwy cwrtais na phwerus. Yr adolygiad yw'r cyfle i adfer yr uchelgais.

YR WYTH UCHELGAIS

Mae'r wyth uchelgais hyn yn rhannu strwythur cyffredin. Mae pob un yn nodi'r hyn y mae myfyrwyr ei eisiau o'u haddysg, ac mae pob un yn dangos sut mae cyflawni'r uchelgais honno'n gwasanaethu buddiannau ehangach Cymru. Nid rhoddion gan y llywodraeth i dderbynwyr diolchgar mohonynt. Nhw yw'r cyfiawnhad dros yr wyth gofyniad – fframwaith ar gyfer partneriaeth rhwng myfyrwyr sydd am lwyddo a gwlad sydd eu hangen i wneud hynny.

- Bydd pob myfyriwr yn llunio'u dysgu eu hunain
- Bydd pob myfyriwr yn cyfrannu at gymunedau Cymru
- Bydd gan bob myfyriwr yr hyn sydd ei angen i ffynnu
- Bydd pob myfyriwr yn cael eu cefnogi i lwyddo
- Bydd pob myfyriwr yn iach, yn ddiogel – ac yn helpu Cymru i fod yn iachach
- Bydd pob myfyriwr yn gallu dysgu ieithoedd
- Bydd pob myfyriwr yn bartner yn eu haddysg
- Bydd gan bob myfyriwr waith da

UCHELGAIS 1: BYDD POB MYFYRIWR YN LLUNIO'U DYSGU EU HUNAIN

Bydd Cymru'n cynnig y system ddysgu fwyaf hyblyg yn y DU, wedi'i chyfeirio gan y myfyriwr – gan alluogi dysgwyr i adeiladu cymwysterau sy'n adlewyrchu eu nodau, eu hamgylchiadau a'u diddordebau sy'n datblygu, a graddio gyda'r lefelau isaf o edifeirwch yn y DU.

Nid oes neb yn dewis addysg uwch gan obeithio bod yn dderbynnydd goddefol o gwricwlwm sefydlog. Mae myfyrwyr eisiau dilyn eu diddordebau, datblygu ehangder yn ogystal â dyfnder, ennill profiad ymarferol ochr yn ochr â gwybodaeth academiaidd, ac adeiladu portffolio o alluoedd sy'n gwneud synnwyr ar gyfer yr yrfa y maen nhw ei heisiau. Nid yw'r model "amser llawn" anhyblyg – 120 credyd y flwyddyn mewn un sefydliad mewn arbenigedd cul – yn eu gwasanaethu'n dda.

Mae ymchwil yn dangos yn gyson fod graddedigion y DU yn edifarhau am eu dewisiadau gradd – yn aml oherwydd iddyn nhw gael eu gorfodi i arbenigedd cul yn rhy gynnar a darganfod yn rhy hwyr eu bod eisiau rhywbeth gwahanol. Dylai Cymru anelu at gael yr edifeirwch graddedigion isaf yn y DU, trwy adeiladu system lle gall myfyrwyr archwilio, addasu, a datblygu ehangder ochr yn ochr â dyfnder.

Trwsio'r system gredydau

Roedd Cymru'n iawn i wrthod Hawl Dysgu Gydol Oes Lloegr. Hyd yma nid yw'r LLE wedi cynhyrchu fawr ddim tystiolaeth o alw am ddarpariaeth modiwl unigol – canfu cynlluniau peilot Llywodraeth Cymru ei hun fod cyrsiau modiwlaid "yn sylweddol brin o alw." Nid oes cymhellion i brifysgolion, caiff y costau sefydlog fesul myfyriwr eu hanwybyddu yng nghynllun y polisi, ac nid oes cynnig cynhaliadau o ddifrif: caiff ffioedd eu rhannu'n ddarnau yn ôl credydau, ond ni feddyliodd neb wneud yr un peth ar gyfer costau byw.

Ond dyma'r peth. Ni ddylai gwrthod yr LLE olygu gwrthod hyblygrwydd – oherwydd mae digon o alw am bethau y gallai system gredydau wedi'i chynllunio'n iawn eu trwsio dros nos:

Mae rhiant myfyriwr yn mynd yn sâl. Mae'r myfyriwr am ostwng o 60 credyd i 45 y semester hwn er mwyn mynd adref yn amlach. Mae'r system yn dweud na – byddai'n colli cynhaliadau am nad yw bellach yn "amser llawn."

Mae myfyriwr yn rhedeg allan o arian. Am leihau credydau er mwyn ennill arian i fwyta. Mae'r system yn dweud na.

Mae myfyriwr anabl yn cael y dwyster yn ormod am nad yw addasiadau ar waith. Am leihau er mwyn ymdopi. Mae'r system yn dweud na.

Mae myfyriwr yn dod yn gynrychiolydd cwrs, yn angerddol dros adeiladu cymuned, ond mae ganddo swydd a thaith gymudo hir. Am leihau credydau i wneud y rôl yn iawn. Mae'r system yn dweud na.

Mae myfyriwr yn methu modiwl oherwydd salwch. Ni all symud ymlaen, ni all ddim ond ailsefyll, ni all fforddio un modiwl am flwyddyn heb gynhالياeth. Mae'r system yn dweud na.

Mae gan fyfyrwr peirianeg angerdd dros gerddoriaeth. Am gymryd modiwl 15 credyd. Mae'r system yn dweud na – caewyd yr adran am ddiffyg cyfran o'r farchnad.

Ac mae anomaledd nodweddiadol Gymreig i'w ychwanegu at y rhestr: mae myfyriwr sy'n cymryd 120 credyd y flwyddyn gyda'r Brifysgol Agored yn denu tua £4,500 o gynhالياeth oherwydd caiff astudio gyda'r Brifysgol Agored ei ddosbarthu'n rhan-amser beth bynnag fo'r dwyster, tra bo'r un 120 credyd a gymerir yn "amser llawn" mewn man arall yn denu £12,590. Mae myfyrwyr wedi sylwi. Mae rhai'n arafu'n dawel er mwyn cyflymu eu hincwm.

Ac mae'r rheolau sylfaenol yn llymach nag y maen nhw'n edrych. Nid tafell pro-rata o'r pecyn amser llawn yw cymorth rhan-amser ond cyfran o gyfwerth amser llawn ar wahân o ddim ond £9,285 – 26 y cant yn is na'r cyfanswm amser llawn gwirioneddol – heb ddim ychwanegiad oddi cartref, trothwy grant cybyddlyd (£25,000 yn hytrach na £18,370), a nenfwd dwyster o 75 y cant. Gostyngwch o 120 i 90 credyd a bydd angen newid modd ffurfiol arnoch i uchafswm o £6,964; eisteddwch unrhyw le rhwng 91 a 119 credyd ac rydych mewn tir neb lle na fydd y naill system na'r llall yn eich derbyn.

Mae'r atebion yn gyflym, ac maen nhw'n newidiadau i reolau yn hytrach na rhaglenni gwariant – gwelliannau i'r rheoliadau cymorth i fyfyrwyr y gall gweinidogion Cymru eu gwneud heb ddeddfwriaeth sylfaenol:

Diffinio "amser llawn" fel 90 credyd (45 y semester) yn hytrach na 120 at ddibenion cynhالياeth – gan ganiatáu i fyfyrwr ollwng un modiwl heb i'w incwm ddymchwel

Darparu llawr cynhالياeth, nid toriad pro-rata, i fyfyrwyr ar 45–89 credyd – nid yw rhent a biliau'n gostwng chwarter am fod modiwl yn gwneud. Lle byddai gwariant benthyciadau newydd yn gwrthdaro â nenfwd cyfwerthedd y Trysorlys, gellir darparu'r llawr trwy grant – sy'n eiddo i Gymru i'w wario

Darparu cynhالياeth ar y gyfradd sylfaenol ar gyfer cyfnodau ailasesu'n unig – mae myfyrwyr yn dal i orfod bwyta tra byddan nhw'n adolygu ac yn ailsefyll, ac mae'r rheoliadau eisoes yn rhedeg benthyciad hanner cyfradd ar gyfer blynyddoedd lleoliad rhyngosod, felly mae'r mecanwaith yn bodoli

Gwneud atebolrwydd ffioedd dysgu yn seiliedig ar gredydau, nid ar amser: dylai myfyriwr sy'n cymryd pum mlynedd i gyrraedd 180 credyd fod â'r un ddyled ag un sy'n cymryd dwy. Ni ddylai cwblhau'n arafach olygu ffioedd uwch

Alinio atebolrwydd ffioedd â chofrestriad credydau yn hytrach na dyddiadau calendr mympwyol

Gwneud i gyllid ôl-raddedig a addysgir weithio yn yr un ffordd – ffioedd yn seiliedig ar gredydau gyda chynhaliath sy'n adlewyrchu dwyster gwirioneddol, yn lle un benthyciad sydd ar hyn o bryd yn gadael traean o fyfyrwyr meistr amser llawn yn poeni am fwyd

Ochr yn ochr â'r rheolau, gofyniad gonestrwydd: dylai Medr fynnu archwiliadau llwyth gwaith rheolaidd sy'n cadarnhau bod gofynion modiwlau'n cyfateb i ragdybiaethau'r system gredydau – tua 1,200 o oriau tybiannol y flwyddyn – gyda sylw arbennig i glystyru asesiadau a sut mae llwyth gwaith yn glanio'n wahanol ar fyfyrwyr sy'n gweithio, myfyrwyr anabl a gofawyr. Nid oes neb yn gwirio ar hyn o bryd.

Dysgu o arloesedd Ewropeaidd

Mae systemau eraill wedi dod o hyd i ffyrdd o gyfuno effeithlonrwydd â dewis gwirioneddol i fyfyrwyr.

Ym Mhrifysgol Helsinki, er gwaethaf toriadau cyllideb sylweddol a chymhareb staff-myfyrwyr o 22:1, mae'r system yn cynnal hyblygrwydd trwy symlrwydd strwythurol. Ar draws 11 cyfadran dim ond 32 o raglenni gradd israddedig sydd – ond o fewn pob rhaglen mae gan fyfyrwyr gryn ryddid i greu eu llwybr astudio eu hunain. Mae myfyriwr athroniaeth yn ennill 90 credyd mewn astudiaethau athroniaeth benodol, 75 credyd dewisol o raglenni gradd eraill, a 15 o astudiaethau cyffredinol gan gynnwys sgiliau digidol ac ysgrifennu academiaidd. Mae'r gofyniad dewisol yn golygu bod cymysgu rhyngddisgyblaethol yn digwydd yn awtomatig. A dyfernir 2 gredyd am gynllunio'ch cynllun astudio personol gydag arweiniad academiaidd – gan gydnabod bod adeiladu rhaglen bwrpasol ynddo'i hun yn sgil sy'n werth ei dysgu.

Yn Técnico Lisboa, cyfadran beirianeg flaenllaw Portiwgal, fe wnaeth rhaglen ddiwygio fawr a yrrwyd i raddau helaeth gan fewnbwn myfyrwyr greu blwyddyn gyntaf a rennir ar draws raglenni, llai o fodiwlau cydamserol i leihau gorlwytho, mwy o hyblygrwydd cwricwlaidd gan gynnwys dewisiadau rhydd ac is-bynciau, a gofyniad bod pob rhaglen beirianeg yn cynnwys 9 credyd yn y gwyddorau cymdeithasol a'r dyniaethau – oherwydd bod angen i beirianwyr ddeall y cymdeithasau y maen nhw'n eu llunio.

Y canlyniad yn y ddau achos yw system lle mae cannoedd o ddewisiadau modiwl yn bodoli o fewn nifer llai o raglenni gradd – heb orbenion cydgysylltu, gerddi caeedig a chostau marchnata dull cynyddol gul y DU o luosi cyrsiau.

Ehangder yn ogystal â dyfnder

Dylai Cymru gofleidio'r egwyddor fod myfyrwyr peirianeg yn elwa o astudio rhywfaint o'r dyniaethau, a bod myfyrwyr y dyniaethau'n elwa o ddeall technoleg a data. Dylai credydau trawsddisgyblaethol – yr hawl i unrhyw fyfyrwr gymryd modiwlau y tu allan i'w ddisgyblaeth graidd – gael eu hadeiladu i mewn i'r system yn fwriadol.

Nid gwanhau arbenigedd yw hyn. Mae ar yr economi angen pobl sy'n gallu meddwl yn ddadansoddol a gwneud pethau ymarferol, sy'n deall systemau technegol a chyd-destunau dynol fel ei gilydd. Gall myfyrwyr sydd eisiau arbenigedd dwfn barhau i'w ddilyn. Ond dylai myfyrwyr sydd eisiau ehangder – neu sy'n darganfod eu bod ei eisiau – gael y dewis.

Dull Cymreig o addysgu a dysgu

Mae cynnydd deallusrwydd artiffisial yn gwneud hon yn foment i ailfeddwl sut mae myfyrwyr yn dysgu. Os yw asesu'n canolbwyntio ar gynhyrchu – traethodau, adroddiadau, cod – yna gall deallusrwydd artiffisial ei gynhyrchu. Ond os yw dysgu'n canolbwyntio ar bresenoldeb – bod yno, ymgysylltu, cymhwyso, dadlau, creu gydag eraill – yna daw addysgu yn rhywbeth na ellir mo'i ddisodli.

Dylai Cymru ymrwmo i ddull unigryw: dysgu cymhwysol a seiliedig ar her, gyda myfyrwyr yn gweithio ar broblemau go iawn gyda chyflogwyr, cymunedau a gwasanaethau cyhoeddus Cymru; asesu sy'n gwerthfawrogi presenoldeb – cyfraniad at seminarau, prosiectau cydweithredol, arholi llafar, arddangos ymarferol; llai o ddibyniaeth ar gynhyrchu ysgrifenedig â llawer yn y fantol, y gall deallusrwydd artiffisial ei gamddefnyddio ac sy'n creu pwysau diangen; a chredydau am ddysgu trwy wneud – dysgu seiliedig ar waith, tiwtora cymheiriaid ac ymgysylltu cymunedol i gyd yn cyfrif tuag at gymwysterau.

Yn Técnico, dadleuodd myfyrwyr yn llwyddiannus dros symud i ffwrdd o ddiwylliant a alwyd ganddynt yn "feritocratiaeth anhawster" – lle'r oedd gwaith caled yn cael ei werthfawrogi ond ar draul gorweithio, presenoliaeth, a ffocws cul ar ddatrys problemau safonedig. Fe wnaeth y diwygiad gapio pwysau arholiadau ar 50 y cant o'r graddau terfynol a symud tuag at ddysgu gweithredol, cymhwysol.

Gallai Cymru arwain y DU wrth ddatblygu addysgeg sy'n addas ar gyfer oes deallusrwydd artiffisial – nid trwy wahardd technoleg ond trwy wneud dysgu'n ymwneud â'r hyn y mae bodau dynol yn ei wneud na all deallusrwydd artiffisial: cydweithio, creu, arfer barn, meithrin perthnasoedd, cyfrannu at gymunedau.

Graddau deuol a chyfun ar draws sefydliadau

Pam y dylai myfyriwr ddewis rhwng trylwyredd academiaidd prifysgol ac arbenigedd galwedigaethol coleg? Byddai system gredydau hyblyg yn galluogi myfyrwyr i ddilyn prif bwnc academiaidd mewn un sefydliad tra'n ennill cymwysterau galwedigaethol mewn un arall – gradd busnes wedi'i chyfuno â rheoli lletygarwch, sylfaen beirianeg gyda sgiliau adeiladu, rhaglen gwyddorau cymdeithasol gyda chymwysterau gofaliad iechyd.

Dyma gydraddoldeb parch wedi'i wireddu – nid slogan am werthfawrogi llwybrau galwedigaethol, ond system gredydau sy'n gadael i fyfyrwyr eu cyfuno. Mae safle Medr fel rheoleiddiwr trydyddol unedig – yn goruchwyllo prifysgolion, colegau a darparwyr prentisiaethau – yn gwneud hyn yn gyraeddadwy mewn ffyrdd na all system ddarniog Lloegr eu cyfateb.

Mae'r un rhesymeg yn berthnasol pan fo bywyd, yn hytrach na chwilfrydedd, yn symud myfyriwr ymlaen. Mae gan Gymru eisoes arian cyfred credydau a rennir yn y Fframwaith Credydau a Chymwysterau – ond nid yw arian cyfred cyffredin yr un peth â hawl i'w wario, ac yn ymarferol mae credydau'n rhy aml yn marw wrth ddrws y sefydliad a'u dyfarnodd. Dylai fframwaith credydau cyffredin, wedi'i gydlyn gan Medr, wneud trosglwyddo'n norm: myfyriwr sy'n symud sefydliad – oherwydd cyfrifoldebau gofalu, cost, cau cwrs neu newid meddwl – yn cario'i gredydau gydag ef, ac yn dechrau o'r man y cyrhaeddodd yn hytrach nag o'r dechrau.

Symudedd rhyngwladol – yn gyntaf ac yn gyflymaf ar Erasmus+

Mae myfyrwyr eisiau profiad rhyngwladol, ac am y tro cyntaf ers blynyddoedd mae'r drws ar agor: llofnododd y DU ei chytundeb cysylltu ym mis Rhagfyr 2025 ac mae'n ailymuno ag Erasmus+ o alwad rhaglen 2027, gyda gweithgarwch wedi'i ariannu o flwyddyn academiaidd 2027/28. Nid a ddylid dadlau dros gysylltu yw'r cwestiwn i Gymru bellach ond a ddylid bod yn barod cyn pawb arall – ac mae Cymru'n dechrau gyda mantais nad oes gan neb arall, oherwydd mae Taith wedi cadw'r seilwaith, y partneriaethau a'r awch yn fyw.

Dylai Cymru symud yn gyntaf ac yn gyflymaf: bod y genedl gyntaf yn y DU â sefydliadau'n barod i gymryd rhan ar raddfa lawn pan fydd galwad 2027 yn agor; recriwtio myfyrwyr cyfnewid i mewn yn weithredol, sy'n cyfoethogi'r amgylchedd dysgu ac yn dod yn llysgenhadon dros Gymru; a setlo dyfodol Taith fel cyflenwad i Erasmus+ yn hytrach na cholled iddo – fel y gall pobl ifanc yng Nghymru wirioneddol fyw, astudio a gweithio yn Ewrop.

System ddosbarthu sy'n gweld y graddedig cyfan

Dim ond os gall cyflogwyr ddeall yr hyn y mae graddedig wedi'i gyflawni y mae dysgu hyblyg yn gweithio. Nid yw dosbarthiad gradd traddodiadol y DU – dosbarth cyntaf, 2:1, 2:2, trydydd – yn dweud bron ddim wrth gyflogwyr am yr hyn a astudiodd graddedig mewn gwirionedd na pha alluoedd a ddatblygodd.

Dylai Cymru ymrwymo i ddull newydd wedi'i adeiladu ar yr Atodiad Diploma – offeryn tryloywder Ewropeaidd sy'n cyd-fynd â thystysgrif gradd gyda gwybodaeth fanwl am yr hyn a astudiodd y graddedig a sut, pa gredydau amgen a enillodd, pa ieithoedd a ddysgodd, pa gyfraniad cymunedol a wnaeth, a pha brofiad rhyngwladol a gafodd.

Gallai Cymru fod y genedl gyntaf yn y DU i symud y tu hwnt i'r system ddosbarthu amrwd at rywbeth sy'n disgrifio'r graddedig cyfan mewn gwirionedd. Byddai hynny'n arwydd o ddifrifoldeb ynghylch hyblygrwydd, yn cefnogi symudedd graddedigion, ac yn rhoi mantais unigryw i gymwysterau Cymru.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Cludadwyedd credydau ar draws sefydliadau Cymru, gyda Medr yn cydlynw fframwaith cyffredin

Graddau deuol a chyfun ar draws y ffin rhwng prifysgol a choleg – cydraddoldeb parch yn ymarferol

Credydau trawsddisgyblaethol fel hawl – peirianwyr yn astudio'r dyniaethau, myfyrwyr y dyniaethau'n astudio data

Trothwy amser llawn o 90 credyd, llawr cynhaliaeth ar 45–89 credyd, a chymorth ar y gyfradd sylfaenol ar gyfer cyfnodau ailasesu

Atebolrwydd ffioedd dysgu yn seiliedig ar gredydau – yr un ddyled am yr un credydau, beth bynnag fo'r cyflymder

Cyllid ôl-raddedig wedi'i ailadeiladu ar yr un rhesymeg gredydau

Gwirio llwyth gwaith fel bod credydau'n golygu'r hyn a honnant

Dysgu cymhwysol a seiliedig ar her fel dull addysgegol Cymru, gydag asesu sy'n gwerthfawrogi presenoldeb

Yn gyntaf ac yn gyflymaf ar Erasmus+, gyda dyfodol Taith wedi'i setlo

Yr Atodiad Diploma i bob graddedig

Yr edifeirwch graddedigion isaf yn y DU fel uchelgais fesuradwy

UCHELGAIS 2: BYDD POB MYFYRIWR YN CYFRANNU AT GYMUNEDAU CYMRU

Bydd gan bob myfyriwr yng Nghymru gyfleoedd strwythuredig i gyfrannu at y cymunedau lle maent yn astudio ac i gysylltu â nhw – gan feithrin perthnasoedd sy'n rhoi rhesymau iddo aros.

Dylai addysg gyfrif y tu hwnt i'r ystafell ddosbarth. Y myfyrwyr sy'n cael y mwyaf o'r brifysgol yn aml yw'r rhai sy'n ymgysylltu fwyaf – â'u cwrs, â'u cyfoedion, â'u sefydliad, ac â'u cymuned – gan wneud gwahaniaeth, adeiladu rhwydweithiau, datblygu perthnasoedd proffesiynol, a chysylltu eu dysgu â'r byd go iawn.

Nid yw'r all-lif o 27 y cant o raddedigion o Gymru yn anochel. Mae'n adlewyrchu, yn rhannol, fethiant i gysylltu myfyrwyr â lle yn ystod eu hastudiaethau. Mae gan fyfyrwr sydd wedi gweithio i gyflogwr o Gymru, wedi cyfrannu at gymuned Gymreig ac wedi meithrin perthnasoedd mewn tref Gymreig resymau i aros nad oes gan fyfyrwr a gymudodd i'r campws ac a adawodd. Caiff cadw graddedigion ei adeiladu, nid ei fynnu – bydd "gadael am y radd, aros am y bywyd" bob amser yn curo codi cywilydd ar y rhai sy'n gadael.

Gwarant ddinesig

Os yw Cymru o ddifrif ynghylch cysylltu myfyrwyr â chymunedau, dylai wneud y cysylltiad hwnnw'n rhan o'r fargen – fel gwarant, nid fel prawf. Byddai pob myfyriwr yn cael gwarant o gyfleoedd wedi'u hariannu, sy'n cario credydau, i gyfrannu yn ystod ei astudiaethau: ymgysylltu cymunedol gyda sefydliadau lleol, gwasanaethau cyhoeddus neu fentrau dinesig; cymorth cymheiriaid – tiwtora myfyrwyr newydd, mentora cyfoedion sy'n cael trafferth, arwain cynrychiolaeth cwrs; dysgu seiliedig ar waith gyda chyflogwyr o Gymru; neu gyfranogiad dinesig mewn llywodraethiant myfyrwyr, cymdeithasau a strwythurau democrataidd.

Byddai'r warant yn ddwyochrog. Byddai myfyrwyr sy'n manteisio arni yn datgloi agweddau ar y system fenthyciadau – seibiannau ad-dalu i raddedigion sy'n aros yng Nghymru, canslo rhannol i raddedigion sy'n gweithio yng ngwasanaethau cyhoeddus Cymru, blaenoriaeth i gynlluniau graddedigion – a chydabyddiaeth yn yr Atodiad Diploma, gan wneud cyfraniad yn weladwy i gyflogwyr.

Mae tair egwyddor gynllunio'n bwysig. Yn gyntaf, nid yw hawl graidd neb yn dibynnu arni – mae cynhaliaeth, cymorth ffioedd a hawliau myfyrwyr yn ddiamod; mae'r warant yn ychwanegu gwobrau, nid yw byth yn cloi'r pethau sylfaenol. Yn ail, mae wedi'i hadeiladu o amgylch bywydau go iawn: mae gwaith cyflogedig gyda chyflogwyr o Gymru yn cyfrif, mae gofalu'n cyfrif, a'r system gredydau – nid biwrocratiaeth newydd – sy'n gwneud y gwirio, gyda'r un addasiadau i fyfyrwyr anabl a gofawyr ag sy'n berthnasol i unrhyw gredydau eraill. Yn drydydd, mae'r cyfleoedd wedi'u hariannu – caiff darparwyr

a chymunedau eu hadnoddu i gynnal cyfraniad yn iawn, fel na ddaw byth yn llafur di-dâl wedi'i wisgo fel dinasyddiaeth.

Mae'r dwyochredd yn bwysig. Mae cymunedau'n elwa o gyfraniad myfyrwyr. Mae myfyrwyr yn ennill credydau, cysylltiadau, a buddion ariannol. Mae Cymru'n ennill graddedigion sy'n adnabod ac yn malio am y lleoedd lle buon nhw'n astudio. Ac mae'r raddfa'n real: gyda 111,755 o israddedigion wedi'u cofrestru gyda darparwyr Cymru yn 2024–25, byddai cyfraniad cyffredinol o ddeg credyd – 100 awr, dim ond un rhan o ddeuddeg o'r 1,200 awr dybiannol mewn blwyddyn 120 credyd – yn cynhyrchu tua 11.2 miliwn awr o gapasiti dinesig strwythuredig bob blwyddyn. Nid oes unrhyw bolisi arall, am unrhyw bris, yn prynu hynny i Gymru.

Cymdeithasau ar lefel pwnc

Mae'r model Ewropeaidd o gymdeithasau ar lefel pwnc – sy'n gyffredin o Helsinki i Heidelberg – yn dangos beth sy'n bosibl. Nid cymdeithasau academiaidd yn unig mo'r rhain ond cymunedau gwirioneddol sy'n cyfuno gweithgareddau cymdeithasol a pherthyn, datblygiad gyrfa a chysylltiadau â chyflogwyr, cynrychiolaeth academiaidd, ac ymgysylltu dinesig.

Yn Técnico Lisboa, mae cymdeithasau academiaidd yn eistedd ochr yn ochr â phob rhaglen radd ac yn arwain ar gynrychiolaeth, gweithgarwch cymdeithasol a gwaith gyrfaedd – gan ymddangos yn amlwg ar dudalennau gwe'r rhaglenni. Yn y Ffindir, caiff pob myfyriwr newydd ei gysylltu â thiwtoriaid cymheiriaid hyfforddedig a gydlynir trwy'r cymdeithasau hyn, ac mae'r ymdeimlad o gymuned mewn arolygon myfyrwyr yn llawer uwch nag unrhyw beth cyfatebol yn y DU.

Dylai Cymru ddisgwyl bod gan bob rhaglen gymuned myfyrwyr gysylltiedig – wedi'i hariannu, wedi'i chydabod, ac wedi'i hintegreiddio i brofiad y myfyriwr.

Cyfraniad cymheiriaid fel dysgu

Mae myfyrwyr sy'n cefnogi myfyrwyr eraill yn datblygu galluedd arwain, cyfathrebu a threfnu. Cynrychiolwyr cwrs yn casglu adborth ac yn dadlau dros newid. Arweinwyr cymdeithasau'n trefnu digwyddiadau ac yn rheoli timau. Tiwtoriaid cymheiriaid yn helpu myfyrwyr sy'n cael trafferth i lwyddo. Mentoriaid yn tywys newydd-ddyfodiaid trwy'r cyfnod pontio.

Mae hyn i gyd yn anweledig i'r system gredydau ar hyn o bryd. Mae ei wneud yn weladwy – trwy gydnabyddiaeth sy'n cario credydau – yn gwerthfawrogi'r cyfraniad ac yn annog mwy ohono.

Gan ddilyn model Portiwgal, dylai cynrychiolwyr myfyrwyr gael statws gwarchodedig: addasiadau academiaidd ar gyfer dyletswyddau cynrychioliadol, absenoldebau wedi'u cyfiawnhau ar gyfer paratoi, ymgynghori a hyfforddi, aildrefnu asesiadau heb gosb, a chredydau academiaidd neu dâl am rolau llywodraethiant. Mae myfyrwyr yn yr Iseldiroedd yn rheolaidd yn cymryd "semestrau bwrdd" – rhedeg cymdeithasau myfyrwyr am gredydau, wedi'u darparu ar eu cyfer yn benodol yn y system gyllido. Gallai

Cymru arwain y DU wrth gydnabod bod yr hyn y mae myfyrwyr yn ei wneud dros ei gilydd a'u cymunedau yn wirioneddol addysgol.

Lleoliadau sy'n adeiladu cadw – a phiblinell sy'n cadw'i haddewidion

Dylai pob rhaglen gynnig cyfleoedd strwythuredig i weithio gyda chyflogwyr o Gymru – nid fel ôl-ystyriaeth ond fel rhan graidd o'r cymhwyster. Wedi'u goruchwyllo'n iawn, wedi'u talu'n iawn lle bo'n briodol, ac wedi'u cynllunio i feithrin perthnasoedd sy'n para y tu hwnt i raddio.

Mae gan y sector cyhoeddus gyfleoedd arbennig – a rhwymedigaethau arbennig. Mae ar GIG Cymru, awdurdodau lleol, ysgolion a gwasanaethau cyhoeddus i gyd angen pobl alluog, a gallai cynlluniau hyfforddi graddedigion sy'n adeiladu ar berthnasoedd lleoliadau gysylltu astudio â chyflogaeth yng Nghymru yn systematig. Ond rhaid i'r fargen dorri'r ddwy ffordd. Eleni, gadawodd "symleiddio" nyrsys newydd gymhwyso – llawer ohonynt yn cario rhwymedigaethau bwrsariaeth dwy flynedd i weithio yng Nghymru – yn ymlid swyddi a oedd yn bodoli ar gyfer prin ddwy ran o dair ohonynt, tra gwariodd GIG Cymru £89m ar staff asiantaeth. Daeth comisiynu parafeddygon i ben yn llwyr. Os yw Cymru'n hyfforddi myfyrwyr ar gyfer ei gwasanaethau cyhoeddus, yn eu clymu i mewn ag amodau bwrsariaeth ac yn gofyn iddynt gynllunio'u bywydau yma, rhaid iddi eu cyflogi: gwarant i raddedigion nyrsio Cymru, fel y mae RCN Cymru wedi'i fynnu, ac egwyddor ehangach na chaiff unrhyw gwrs sy'n gysylltiedig â bwrsariaeth ei redeg heb ymrwymiad cyflogi y tu ôl iddo. Nid oes dim yn gwagio'r addewid "aros yng Nghymru" yn gyflymach na system sy'n hyfforddi pobl ar gyfer swyddi y mae wedyn yn gwrthod eu darparu.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Gwarant ddinesig i bob myfyriwr – cyfleoedd cyfrannu wedi'u hariannu, sy'n cario credydau, gyda buddion benthyciad i'r rhai sy'n manteisio arnynt a dim amodau ar hawliau craidd

Ymgysylltu cymunedol sy'n cario credydau ym mhob rhaglen

Cymdeithasau ar lefel pwnc wedi'u hariannu a'u cydnabod ar gyfer pob rhaglen

Cydnabyddiaeth am arweinyddiaeth cymheiriaid – credydau academiaidd am diwtora, cynrychiolaeth a mentora

Statws gwarchodedig i gynrychiolwyr myfyrwyr gydag addasiadau academiaidd

Lleoliadau gwarantiedig gyda chyflogwyr o Gymru – wedi'u talu lle mae gwerth i'r gwaith

Gwarant i raddedigion ar gyfer cyrsiau gwasanaeth cyhoeddus sy'n gysylltiedig â bwrsariaethau

Cymhellion cadw graddedigion – canslo rhannol, seibiannau ad-dalu a llwybrau gwarantiedig i'r rhai sy'n cyfrannu ac yn aros

UCHELGAIS 3: BYDD GAN BOB MYFYRIWR YR HYN SYDD EI ANGEN I FFYNNU

Ni fydd unrhyw fyfyrwr yng Nghymru yn wynebu tlodi fel pris cyfranogiad – gyda chymorth ariannol sy'n adlewyrchu costau byw gwirioneddol a gweithredu traws-lywodraethol ar y treuliau sy'n gwasgu cyllidebau myfyrwyr.

Ni all neb wireddu'i botensial yn llwglyd, wedi ymlâdd o orweithio, neu'n bryderus am rent. Nid moethusrwydd yw diogelwch ariannol – dyma'r sylfaen sy'n gwneud popeth arall yn bosibl. Ac yng Nghymru mae'r dystiolaeth yn llwm: profodd 8 y cant o fyfyrwyr Cymru ddigartrefedd yn ystod yr argyfwng costau byw, mae chwarter yn byw ar £50 neu lai y mis ar ôl rhent a biliau, ac mae tua dwy ran o dair o fyfyrwyr amser llawn ledled y DU bellach yn gweithio yn ystod y tymor – gyda'r myfyrwyr sy'n cael y cymorth gorau yn dal i weithio, oherwydd nid yw'r arian yn ymestyn.

Amddiffyn y bensaernïaeth yn gyntaf

Cyn trwsio'r hyn sydd wedi torri, mae angen i'r adolygiad fod yn glir ynghylch yr hyn nad yw. Cynllun canolog Diamond – mae pob myfyrwr o Gymru yn cael yr un cyfanswm cynhaliath, a dim ond y gymysgedd grant/benthyciad sy'n destun prawf modd – yw'r setliad mwyaf blaengar yn y DU, ac mae'n amlwg yn gweithio. Yn 2026/27 mae hynny'n golygu £12,590 i fyfyrwr sy'n byw oddi cartref y tu allan i Lundain: grant sylfaenol cyffredinol o £1,020, grant prawf modd o hyd at £8,260, a benthyciad yn llenwi'r gweddill – yr un cyfanswm ar bob incwm o £18,370 i £59,200 a thu hwnt. Canfu'r Arolwg Incwm a Gwariant Myfyrwyr ar y cyd diwethaf fod myfyrwyr amser llawn Cymru yn cario dyled fasnachol o £694 ar gyfartaledd yn erbyn £3,989 i'w cyfoedion yn Lloegr – gorddrafftiau, cardiau credyd ac ôl-ddyledion, y dyledion sy'n dilyn graddedigion beth bynnag fo'u henillion. Sero oedd y canolrifau. Nid damwain mo hynny. Dyna sy'n digwydd pan na chaiff y myfyrwyr tlotaf eu gorfodi at fanciau i bontio'r bwlch, a phan nad yw teuluoedd na allant neu na fyddant yn cyfrannu yn condemnio'u plant i galedi.

Yr "arbediad" amlwg sydd ar gael i adolygiad dan wasgfa ariannol yw rhoi'r cyfanswm drwy brawf modd – model Lloegr. Dylid ei wrthsefyll, yn uchel. Os oes angen crynhoi adnoddau, crynhowch y grant o fewn y cyfanswm cyffredinol: cymysgedd grant cyfoethocach i'r tlotaf, mwy o fenthyciad i'r gweddill, a chyfanswm nad yw byth yn disgyn islaw'r hyn y mae cyfranogiad yn ei gostio mewn gwirionedd. Dyna resymeg Diamond ei hun. Byddai ei gadael yn cyfnewid system cyllid myfyrwyr sy'n gweithio orau yn y DU am broblemau gwaethaf Lloegr.

Adfer yr addewid – a gwybod y rhif

Fe wnaeth Diamond glymu cynhaliath wrth y Cyflog Byw Cenedlaethol – 37.5 awr yr wythnos am 30 wythnos. Mae'r cyswllt hwnnw wedi'i ollwng yn dawel o blaid

uwchraddiadau CPI a ragwelwyd sydd wedi tanamcangyfrif y chwyddiant a wynebodd myfyrwyr mewn gwirionedd, ac mae'r bwlch yn cronni: ar gyfraddau 2026/27, mae'r cymorth £1,709 yn is na'r meincnod cysylltiedig â chyflog o £14,299 (1,125 awr ar y Cyflog Byw Cenedlaethol o £12.71), gan ariannu tua 26 wythnos a hanner o flwyddyn 30 wythnos. Yn y cyfamser mae llusgiad cyllidol yn gwneud y gwaith atchweliadol nad oes rhaid i unrhyw weinidog ei gyhoeddi: mae'r trothwy £18,370 ar gyfer y grant llawn wedi'i rewi ers 2018 – byddai tua £25,000 pe bai wedi'i uwchraddio – ac mae'r gymysgedd grant:benthyciad wedi drifftio o 32:68 i 23:77 heb un penderfyniad polisi. Fe gododd benthyciad cynhaliath cyfartalog Cymru 59 y cant rhwng 2020 a 2025, gan ragori ar un Lloegr am y tro cyntaf. Nid haelioni mo hynny. Grant yn dawel ddod yn ddyled yw hynny.

Roedd Diamond yn onest, hefyd, am ei gyfyngiadau ei hun – roedd 37.5 awr am 30 wythnos eisoes 75 awr yn brin o'r 1,200 awr dybiannol y mae blwyddyn gredydau lawn yn eu mynnu. Felly dylai'r adolygiad ddechrau o dystiolaeth yn hytrach na dyfalu fforddiadwyedd-yn-gyntaf: comisiynu safon incwm gofynnol Gymreig i fyfyrwyr, gan addasu methodoleg HEPI/Loughborough i amgylchiadau Cymru – wedi'i dadgyfuno yn ôl modd astudio, trefniadau byw a rhanbarth, a'i diweddarau bob dwy flynedd. Os mai'r ateb yw bod y cymorth presennol yn annigonol – ac mae bron yn sicr ei fod – yna gall Cymru wneud dewisiadau gonest: adfer y cyswllt cyflog gydag uwchraddio awtomatig, dadrewi'r trothwyon, defnyddio grant lle mae nenfwd benthyciadau'r Trysorlys yn cyfyngu, a chynnig seibiannau ad-dalu i raddedigion sy'n wynebu cyfrifoldebau gofalu, enillion isel neu ailhyfforddi. Beth bynnag fo'r cyfyngiadau, o leiaf byddem yn gwybod y bwlch yr oeddem yn dewis ei adael.

Lleihau costau'n draws-lywodraethol

Mae'r tocyn bws £1 yn dangos sut olwg sydd ar feddwl integredig – a thrafnidiaeth yw cawr tawel tlodi myfyrwyr: mae tua 40 y cant o wariant caledi colegau yn mynd arni, ac mae hanner dysgwyr Cymru yn nodi colli dosbarthiadau oherwydd trafndiaeth annibynadwy. Byddai strategaeth drawsadrannol i leihau costau myfyrwyr yn nodi'r treuliau sy'n gwasgu cyllidebau myfyrwyr ac yn mynd i'r afael â nhw'n systematig: gostyngiadau trafndiaeth parhaol a chyffredinol i fyfyrwyr, cymorth ynni i aelwydydd myfyrwyr, gwarantau mynediad digidol, a mentrau diogelwch bwyd. Ni ellir datrys tlodi myfyrwyr trwy fenthyciadau'n unig – ond gall gwlad fach ei ddatrys ar draws portffolios.

Costau tai sy'n ymwneud â realiti

Fe gododd rhenti myfyrwyr ar draws prif farchnadoedd y DU 14.6 y cant mewn dim ond dwy flynedd academaidd – o £6,520 i £7,475 y flwyddyn. Mae gan Lywodraeth Cymru bwerau tai nad yw San Steffan yn eu defnyddio – ac mae bellach wedi ymrwmo i gapio codiadau rhent a chryfhau hawliau rhentwyr. Y dasg yw sicrhau bod myfyrwyr wedi'u cynllunio i mewn yn hytrach na'u gadael fel ôl-ystyriaeth: mesurau rhent sy'n cwmpasu llety myfyrwyr pwrpasol ac yn cysylltu costau â lefelau cynhaliath, asesiadau effaith tai cyn i brifysgolion dyfu recriwtio, a sylw i'r amseroedd arwain wrth lofnodi contractau a'r rheolau contract ar y cyd sy'n cosbi myfyrwyr yn benodol.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Pensaernïaeth cyfradd unffurf Diamond wedi'i hamddiffyn – crynhoi grant o fewn y cyfanswm cyffredinol, byth rhoi'r cyfanswm ei hun drwy brawf modd

Safon incwm gofynnol Gymreig i fyfyrwyr, wedi'i diweddarau bob dwy flynedd, fel sylfaen dystiolaeth yr adolygiad

Y cyswllt cyflog wedi'i adfer gydag uwchraddio awtomatig – a'r trothwyon wedi'u dadrewi

Seibiannau ad-dalu i raddedigion sy'n wynebu amgylchiadau arbennig

Lleihau costau'n draws-lywodraethol – trafnidiaeth, ynni, mynediad digidol, bwyd

Mesurau rhent sy'n cynnwys myfyrwyr a llety myfyrwyr pwrpasol yn fwriadol

Gwaith sy'n cefnogi astudio – gofyn i ddarparwyr ddarparu ar gyfer myfyrwyr sy'n gweithio wrth amserlennu ac asesu (gweler Uchelgais 8)

UCHELGAIS 4: BYDD POB MYFYRIWR YN CAEL EU CEFNOGI I LWYDDO

Bydd pob myfyriwr yn derbyn cymorth strwythuredig i ddatblygu'r galluoedd academiaidd, cymdeithasol ac ymarferol sydd eu hangen arno i ffynnu – nid fel adferiad ond fel rhan graidd o ddod yn fyfyrwr.

Mae myfyrwyr eisiau cael eu herio – datblygu, tyfu, meistroli pethau anodd. Ond mae angen sgaffaldiau ar uchelgais. Mae myfyrwyr yn cyrraedd addysg uwch yn fwy amrywiol o ran cefndir, paratoad ac angen nag erioed o'r blaen. Mae'r rhagdybiaeth y bydd pawb yn ei deall drostynt eu hunain – y bydd teuluoedd yn trosglwyddo'r rheolau anysgrifenedig, y bydd ysgolion wedi paratoi pawb yn gyfartal – yn anghywir. Dim ond 39 y cant o ddisgyblion pryda'u ysgol am ddim sy'n symud ymlaen i Lefel 3 o gymharu â 72 y cant o'u cyfoedion, ac mae'r bwlch cyrchfannau'n parhau ymhell y tu hwnt i fynediad. Nid gwahaniaethau mewn talent nac uchelgais mo'r rhain. Gwahaniaethau mewn cymorth, gwybodaeth a chyfalaf cymdeithasol ydynt.

Ac mae'n dechrau cyn cyrraedd. Canfu gwerthusiad Diamond mai dim ond 10 y cant o ddysgwyr Blwyddyn 12 a 13 a deimlai eu bod yn deall cyllid myfyrwyr yn dda – ac ymhlith y rhai a oedd yn ansicr am y brifysgol, nid oedd 60 y cant yn ei ddeall o gwbl. Mae'r system fwyaf hael yn y DU yn cael ei gwrthod gan y bobl y cafodd ei chynllunio ar eu cyfer, oherwydd nid oes neb wedi dweud wrthynt beth yw eu hawl. Ar ôl saith mlynedd, nid problem gyfathrebu mo honno. Problem gynllunio ydyw – ac mae'n perthyn yn yr adolygiad ochr yn ochr â diwygio Seren, wedi'i ailffocysu fel bod cymorth i ddysgwyr uchelgeisiol yn adeiladu llwybrau i brifysgolion Cymru, nid dim ond oddi wrthynt.

Adnabod eich hawliau

Gan ddilyn model Gwlad Pwyl, dylai pob myfyriwr dderbyn hyfforddiant cynhwysfawr ar ei hawliau a'i gyfrifoldebau o fewn 14 diwrnod i ddechrau. Nid sesiwn ddewisol yn ystod wythnos y glas – addysg orfodol sy'n cwmpasu hawliau defnyddwyr, hawliau cyllid, cyfleoedd cynrychiolaeth, gweithdrefnau cwynion, gwasanaethau cymorth, a chyfrifoldebau ar y cyd.

Yn hollbwysig, dylai'r hyfforddiant hwn gael ei ddatblygu a'i ddarparu gan yr undeb myfyrwyr. Pan fydd pob graddedig yn deall ei hawliau a'i gyfrifoldebau fel ei gilydd, bydd Cymru'n trawsnewid nid yn unig addysg uwch ond cymdeithas.

Tiwtora gan fyfyrwyr ar raddfa fawr

Mae prifysgolion y Ffindir yn rhedeg rhaglenni tiwtora cymheiriaid cynhwysfawr lle mae myfyrwyr parhaus yn cefnogi newydd-ddyfodiaid trwy gydol eu semester cyntaf a thu hwnt. Caiff tiwtoriaid eu hyfforddi gan undebau myfyrwyr, eu dyrannu 5-15 o fyfyrwyr

newydd yr un, ac maen nhw'n gweithredu fel hwyluswyr cymdeithasol, mentoriaid bywyd myfyrwyr a thywyswyr academiaidd – gan drefnu gweithgareddau croeso, teithiau campws a chymorth parhaus.

Mae'r dystiolaeth ar berthyn yn drawiadol. Mae myfyrwyr y Ffindir yn graddio cefnogi'i gilydd, dysgu o siarad â myfyrwyr eraill, a gweithio'n gyfforddus gyda'i gilydd yn llawer uwch na'u cymheiriaid yn y DU. Mae ymchwil yn dangos yn gyson fod mentora cymheiriaid yn gwella integreiddio cymdeithasol ac academiaidd, yn lleihau bwriad i adael, ac yn adeiladu perthyn – yn enwedig i fyfyrwyr sy'n gyntaf yn eu teulu.

Gallai Cymru orchymyn hyn. Pob myfyriwr newydd wedi'i gysylltu â thiwtoriaid cymheiriaid hyfforddedig, wedi'u cydlynw trwy undebau myfyrwyr gyda chyllid penodedig. Nid rhywbeth braf ychwanegol – seilwaith craidd. Mae natur hollbresennol y dull hefyd yn creu cyfrwng ar gyfer cyflwyno agendâu cyfoes – ymwybyddiaeth iechyd meddwl, uniondeb academiaidd, cyrchu cymorth – trwy sgwrs bersonol dan arweiniad cymheiriaid yn hytrach na modiwlau ar-lein generig.

Gwasanaethau myfyrwyr wedi'u cyd-gynnull

Caiff gwasanaethau myfyrwyr ym mhrifysgolion y DU eu llywodraethu'n nodweddiadol fel unrhyw adran brifysgol arall – wedi'u rheoli gan uwch staff, yn atebol i hierarchaethau sefydliadol, gyda mewnbwn myfyrwyr wedi'i gyfyngu i ymgynghori. Mae hyn yn creu bwlch rhwng yr hyn sydd ei angen ar fyfyrwyr a'r hyn y mae gwasanaethau'n ei ddarparu.

Dylai Cymru dreialu model gwahanol: gwasanaethau myfyrwyr wedi'u cyd-gynnull, naill ai wedi'u llywodraethu ar wahân i weddill y brifysgol gyda goruchwyliaeth staff-myfyrwyr ar y cyd, wedi'u trefnu'n rhanbarthol ar draws sawl sefydliad gyda myfyrwyr yn bartneriaid gwirioneddol mewn llywodraethiant, neu wedi'u cyd-leoli ag undebau myfyrwyr gydag atebolrwydd a rennir.

Nid dileu arbenigedd proffesiynol yw hyn. Sicrhau y caiff gwasanaethau eu cynllunio a'u llywodraethu mewn partneriaeth â'r myfyrwyr y maen nhw'n eu gwasanaethu ydyw. Gwasanaethau iechyd meddwl, cymorth anabledd, cyngor gyrfaedd, cyngor ariannol – gallai pob un elwa o strwythurau llywodraethiant sy'n rhoi pŵer gwirioneddol i fyfyrwyr, nid dim ond ffurflenni adborth.

Pontio sy'n cario credydau

Mae systemau Ewropeaidd yn neilltuo amser cwricwlwm sylweddol i helpu myfyrwyr i ddatblygu fel myfyrwyr. Yn Helsinki, dyfernir 2 gredyd am gynllunio'ch cynllun astudio personol gydag arweiniad academiaidd. Mae credydau am sgiliau digidol ac ysgrifennu academiaidd. Caiff y cwricwlwm cudd ei wneud yn weladwy a rhoddir iddo'r amser y mae'n ei haeddu.

Gallai Cymru fynnu bod pob rhaglen yn cynnwys datblygiad blwyddyn gyntaf sy'n cario credydau – nid ar wahân i'r ddisgyblaeth ond wedi'i integreiddio â hi.

Lle i ddysgu o gamgymeriadau

Gan y DU mae'r graddedigion israddedig ieuengaf yn Ewrop – nid oherwydd bod ein myfyrwyr wedi'u paratoi'n well, ond oherwydd ein bod yn cywasgu addysg i'r amser byrraf posibl. Fel y dengys y dystiolaeth uchod, mae'r cywasgu'n cario cost iechyd a chost dysgu.

Mae gwledydd sy'n blaenoriaethu cwblhau dros gyflymder yn dangos canlyniadau gwell yn gyson. Dylai Cymru adeiladu lle i ddatblygu i mewn i'r system: opsiynau llwyddo/methu i fodiwlau blwyddyn gyntaf nad ydynt yn cyfrif tuag at y dosbarthiad terfynol, sawl cynnig asesu, adborth ffurfiannol sy'n cefnogi datblygiad, a chanslo dyled y semester cyntaf i'r rhai sy'n darganfod nad yw addysg uwch yn iawn iddyn nhw.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Gwarant gwybodaeth am gyllid – nid oes neb yn penderfynu yn erbyn y brifysgol heb wybod beth fyddai Cymru'n ei roi iddo mewn gwirionedd – a Seren wedi'i hailffocysu tuag at brifysgolion Cymru

Hyfforddiant hawliau gorfodol o fewn 14 diwrnod i ddechrau, wedi'i ddarparu gan undebau myfyrwyr

Tiwtora gan fyfyrwyr ar raddfa fawr – pob myfyriwr newydd wedi'i gysylltu â thiwtoriaid cymheiriaid hyfforddedig

Gwasanaethau myfyrwyr wedi'u cyd-gynnull – treialu llywodraethiant ar wahân neu drefniadaeth ranbarthol gyda phartneriaeth myfyrwyr wirioneddol

Datblygiad blwyddyn gyntaf sy'n cario credydau – sgiliau academiaidd, llywio a datblygiad personol

Lle i ddysgu o gamgymeriadau – opsiynau llwyddo/methu, sawl cynnig, adborth ffurfiannol

Canslo dyled y semester cyntaf i fyfyrwyr sy'n tynnu'n ôl yn gynnar

UCHELGAIS 5: BYDD POB MYFYRIWR YN IACH, YN DDIOGEL – AC YN HELPU CYMRU I FOD YN IACHACH

Bydd Cymru'n mabwysiadu dull system gyfan o ymdrin ag ieched a diogelwch myfyrwyr – gan ddefnyddio pwerau datganoledig i sicrhau y gall myfyrwyr gael gafael ar ofal ieched, byw'n rhydd rhag aflonyddu a thrais, a ffynnu, gan harneisio'u hegni a'u sgiliau er budd cymunedau Cymru.

Ni all myfyrwyr ffynnu os ydyn nhw'n sâl, yn cael trafferth dod o hyd i feddyg teulu, yn annigol ar y campws, neu'n byw mewn tai annigonol. Ac ni all Cymru ffynnu heb y cyfraniad y gall myfyrwyr iach, ymgysylltiedig ei wneud i ieched a gofal cymdeithasol Cymru. Dim ond 20 y cant o fyfyrwyr sy'n nodi ieched "da iawn" o gymharu â 48 y cant o'r boblogaeth gyffredinol; mae 27 y cant yn dweud bod eu hieched wedi gwaethygu ers dechrau'u hastudiaethau; roedd 32 y cant o fyfyrwyr Cymru yn methu talu rhent ar ryw adeg yn 2022-23.

Yn Lloegr, mae ieched a thai myfyrwyr yn disgyn rhwng adrannau heb i neb gymryd cyfrifoldeb. Gall Cymru fod yn wahanol – er mai canlyniad traws-lywodraethol o'r adolygiad yw'r rhan fwyaf o'r hyn sy'n dilyn, yn hytrach na rhywbeth y gall panel yr adolygiad ei gyflawni ei hun.

Strategaeth genedlaethol ar ieched myfyrwyr

Mae GIG Cymru wedi'i ddatganoli. Gall Llywodraeth Cymru orchymyn cydgysylltu rhwng byrddau ieched, prifysgolion ac awdurdodau lleol o amgylch anghenion ieched myfyrwyr: cofrestriad deuol gyda meddyg teulu yn galluogi myfyrwyr i gael gofal ieched yn eu cyfeiriad prifysgol a'u cyfeiriad cartref fel ei gilydd; asesiad anabledd llwybr cyflym, gan fynd i'r afael ag ôl-groniadau sawl blwyddyn sy'n atal cymorth amserol; ac arweiniad clir nad oes angen diagnosis ffurfiol ar gyfer addasiadau rhesymol.

Diogel yn ogystal ag iach

Mae diogelwch yn perthyn yn yr un ffrâm ag ieched – ac yma mae gan Gymru fwllch y dylai fod yn onest amdano. Mae rheoleiddiwr Lloegr bellach yn rhedeg amod cofrestru penodedig ar aflonyddu a chamymddwyn rhywiol, gyda diffiniadau, gwaharddiadau ar gytundebau peidio â datgelu sy'n tewi, rheolau ar berthnasoedd staff-myfyrwyr a gorfodaeth wirioneddol. Mae gan Gymru amod llesiant cyffredinol lle mae trais rhywiol yn ymddangos mewn cromfachau, fframwaith hunanasesu nad oes byth raid i ddarparwyr ei gyflwyno, ac – yn arwyddocaol – ddim data mynychder Cymreig o gwbl. Gofynnir i ddarparwyr werthuso'u trefniadau yn erbyn problem nad ydynt erioed wedi'i

mesur, mewn cyd-destun DU lle mae myfyrwyr tua dwywaith mor debygol ag unrhyw grŵp arall o brofi trais rhywiol, stelcio a cham-drin.

Nid yw'r atebion yn ddrud nac yn gymhleth. Dylai Medr gomisiynu arolwg mynychder Cymru gyfan – yr ymyrraeth rataf oll a fyddai'n trawsnewid yr hyn y gall yr amod llesiant ei wneud. Dylid codi'r canllawiau rheoleiddiol i o leiaf y safon y mae Lloegr bellach yn ei gosod, gan gynnwys ar berthnasodd staff-myfyrwyr. Dylid mabwysiadu fframwaith arfer da'r OIA sydd ar y ffordd ar ymdrin ag adroddiadau – sy'n berthnasol yng Nghymru – yn orfodol. A dylid gorfodi egwyddorion tryloywder a chyd-gynhyrchu fframwaith hunanwerthuso VAWDASV ei hun yn ymarferol: goroeswyr ac undebau myfyrwyr yn yr ystafell, nid yn cael eu hymgyngori ar ôl y digwyddiad.

Ymchwil genedlaethol bob dwy flynedd ar iechyd meddwl a llesiant myfyrwyr

Dylai Cymru ymrwmo i ymchwil genedlaethol gynhwysfawr ar iechyd meddwl a llesiant myfyrwyr bob dwy flynedd. Nid arolygon sefydliadol gyda chwestiynau anghyson a chymaroldeb cyfyngedig, ond astudiaeth genedlaethol wedi'i chynllunio'n iawn sy'n olrhain tueddiadau dros amser, yn nodi materion sy'n dod i'r amlwg, yn cymharu myfyrwyr Cymru â rhai mewn mannau eraill yn y DU ac Ewrop, ac yn gwerthuso a yw ymyriadau'n gweithio. Heb ddata da, dyfalu yw polisi – ar lesiant yn union fel ar drais.

Myfyrwyr yn cyfrannu at iechyd Cymru

Mae myfyrwyr yn cynrychioli egni, sgiliau ac amser a allai fod o fudd i iechyd a gofal cymdeithasol Cymru. Gallai cyfraniad sy'n cario credydau gynnwys lleoliadau yn GIG Cymru, gwirfoddoli gydag elusennau iechyd, cymorth cymheiriaid ar gyfer iechyd meddwl, a mentrau iechyd cymunedol.

Mae hyn yn ymwneud â dwyochredd. Mae Cymru'n buddsoddi yn iechyd myfyrwyr. Mae myfyrwyr yn cyfrannu at iechyd Cymru. Mae'r sgiliau a ddatblygir – cyfathrebu, empathi, gwaith tîm – o fudd i raddedigion beth bynnag fo'r yrfa y maen nhw'n ei dilyn.

Hawliau anabledd fel hawliau myfyrwyr

Bob blwyddyn, mae myfyrwyr anabl di-rif yn cyrraedd gyda gobaith ac uchelgais, dim ond i gael eu hunain yn llywio system o "gymorth" sy'n mynnu datgelu, dogfennaeth, negodi, ailadrodd, ac yn aml tawelwch.

Dylai Cymru fynnu bod sefydliadau'n hwyluso eiriolaeth wedi'i gwreiddio'n agos at adrannau academiaidd, wedi'i chyd-leoli ag undebau myfyrwyr lle bo'n bosibl; gorchymyn Strategaethau Mynediad Anabledd wedi'u cyd-gynllunio gyda myfyrwyr, gyda chyllideb y tu ôl iddynt ac wedi'u monitro'n weithredol; a briffio pob myfyriwr ar hawliau myfyrwyr anabl – gan greu pwysau o bob ochr i gydymffurfio â'r gyfraith.

Tai fel seilwaith

Nid marchnad yn unig yw tai myfyrwyr. Seilwaith ydyw sy'n galluogi neu'n atal cyfranogiad addysgol. Dylai Cymru fynnu asesiadau effaith tai cyn i brifysgolion gynyddu recriwtio, gosod safonau ansawdd i bob llety myfyrwyr o dan un cod gydag arolygiadau a thryloywder, sicrhau llais myfyrwyr yn llywodraethiant darparwyr pwrpasol, a chysylltu costau â'r hyn y gall myfyrwyr ei fforddio mewn gwirionedd.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Strategaeth genedlaethol ar iechyd myfyrwyr yn cydgysylltu GIG Cymru, prifysgolion ac awdurdodau lleol

Arolwg mynychder Cymru gyfan ar aflonyddu a thrais rhywiol – a rheoleiddio wedi'i godi i gyfateb i lawr Lloegr

Fframwaith yr OIA ar ymdrin ag adroddiadau yn cael ei wneud yn orfodol

Ymchwil genedlaethol bob dwy flynedd ar iechyd meddwl a llesiant myfyrwyr

Cyfraniad iechyd a gofal sy'n cario credydau

Cofrestriad deuol gyda meddyg teulu yn y cyfeiriad prifysgol a'r cyfeiriad cartref

Asesiad anabledd llwybr cyflym gydag arweiniad clir nad oes angen diagnosis ar gyfer addasiadau

Strategaethau Mynediad Anabledd wedi'u cyd-gynllunio gyda myfyrwyr, gyda chyllideb y tu ôl iddynt, wedi'u monitro'n weithredol

Asesiadau effaith tai ac un cod ansawdd tai gyda llais myfyrwyr

UCHELGAIS 6: BYDD POB MYFYRIWR YN GALLU DYSGU IEITHOEDD

Bydd gan bob myfyriwr yr hawl i ddefnyddio rhywfaint o'i gredydau ar ddysgu ieithoedd – gan gynnwys y Gymraeg – wedi'i gydnabod yn ei gymhwyster ac yn cefnogi datblygiad personol ac uchelgeisiau ieithyddol Cymru fel ei gilydd.

Dylai myfyrwyr yng Nghymru allu dilyn eu huchelgeisiau trwy gyfrwng y Gymraeg os dymunant. A dylai myfyrwyr sy'n cyrraedd heb Gymraeg – neu heb unrhyw ail iaith – gael y cyfle i ddatblygu sgiliau iaith a chael hynny wedi'i gydnabod yn eu cymhwyster.

Nid oes cyfatebiaeth i'r uchelgais hon yn unman arall yn y DU – mae'n nodweddiadol Gymreig, a dyma sut mae addysg drydyddol yn cymryd ei chyfran o'r genhadaeth genedlaethol am filiwn o siaradwyr a thaith y system ysgolion tuag at hanner y dysgwyr mewn addysg cyfrwng Gymraeg.

Yr hawl i gredydau iaith

Dylai pob myfyriwr gael yr hawl i ddefnyddio rhywfaint o'i gredydau ar ddysgu ieithoedd, o fewn ei lwfans caffael credydau amgen. Mae hynny'n golygu'r Gymraeg, i fyfyrwyr sydd am ddysgu'r iaith neu ddatblygu sgiliau presennol; ieithoedd Ewropeaidd, gan gefnogi symudedd a chyfranogiad yn Erasmus+; ieithoedd cymunedol, gan gydnabod poblogaeth amrywiol Cymru; ac ieithoedd at ddibenion proffesiynol – Cymraeg gofal iechyd, Sbaeneg gyfreithiol, Mandarin busnes.

Dylai modiwlau iaith fod ar gael ar sail llwyddo/methu i leihau pwysau tra'n dal i gydnabod cyflawniad, wedi'u cofnodi ar yr Atodiad Diploma fel bod y sgiliau'n weladwy i gyflogwyr.

Mae hyn yn ymwneud â chreu llwybrau i bawb. Gallai myfyrwyr sy'n cyrraedd heb Gymraeg adael gyda hi – canlyniad unigryw na all unrhyw brifysgol yn Lloegr ei gyfateb. Gallai myfyrwyr sydd ar eu ffordd i Erasmus+ baratoi gyda dysgu iaith berthnasol. Gallai myfyrwyr o gefndiroedd amlieithog ddatblygu ac achredu'u sgiliau presennol.

Darpariaeth cyfrwng Gymraeg ar draws pynciau

Y tu hwnt i'r opsiwn iaith cyffredinol, mae angen i Gymru ehangu darpariaeth cyfrwng Gymraeg ar draws pob pwnc. I fyfyrwyr sydd am astudio'u rhaglen gyfan trwy'r Gymraeg, dylai hynny fod yn bosibl ym mhob prif ddisgyblaeth.

Mae'r darlun presennol yn mynd i'r cyfeiriad anghywir: dim ond 0.2 y cant o weithgareddau dysgu colegau addysg bellach sy'n rhedeg yn gyfan gwbl trwy'r Gymraeg o gymharu â 15.9 y cant mewn chweched dosbarth ysgolion – ac wrth i fwy o ddysgwyr

symud o ysgolion i golegau yn 16 oed, mae cyfleoedd i astudio yn Gymraeg yn crebachu union lle mae cyfranogiad yn tyfu.

Dyhead fu'r polisi ers degawd, ac mae'r rhifau wedi mynd tuag yn ôl beth bynnag – a dyna pam mae angen i'r targedau fod yn rhwymol, wedi'u gosod gan Medr gyda chyllid ynghlwm, yn hytrach na rownd arall o anogaeth. Ac mae angen eu hadeiladu ar dystiolaeth: nid oes neb ar hyn o bryd yn cyhoeddi data systematig ar ble mae darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn bodoli, ble mae'r galw amdani heb ei ddiwallu, na ble mae dysgwyr a allai astudio trwy'r Gymraeg yn troi'n ddiofyn at y Saesneg am na fu'r opsiwn erioed yn weladwy iddynt. Heb ddata da, dyfalu yw polisi – ar iaith yn union fel ar lesiant.

Mae hyn yn gofyn am fuddsoddiad. Mae gan ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg gostau uwch fesul myfyriwr. Ond mae angen talu'r costau hynny os yw Cymru o ddifrif am y Gymraeg ac am gadw graddedigion fel ei gilydd – a dylai'r adolygiad drin capasiti cyfrwng Cymraeg fel ased cenedlaethol gwarchodedig, nid fel llinell mewn cyllideb i'w hailstrwythuro.

Cadw'r iaith y cyrhaeddoch chi gyda hi

Mae yna hefyd golled dawelach nad yw'r system braidd yn sylwi arni. Bob blwyddyn, mae myfyrwyr yn gadael ysgolion cyfrwng Cymraeg yn rhugl, ar ôl cael eu haddysgu trwy'r iaith am ymhell dros ddegawd – ac yn cyrraedd sefydliadau lle mae pob darlith, seminar, asesiad a gofod cymdeithasol yn troi'n ddiofyn at y Saesneg. Mae rhuglder yn pylu'n gyflym pan nad oes gan iaith unman i fyw, ac mae'n pylu union ar y foment y mae cenhadaeth Cymraeg 2050 angen y siaradwyr hynny fwyaf. Dylai cynnal iaith gael ei gynllunio i mewn, nid ei adael i lwc: opsiynau sy'n cario credydau i barhau i astudio'n rhannol trwy'r Gymraeg beth bynnag fo'r pwnc, gofodau academaidd a chymdeithasol cyfrwng Cymraeg ar bob campws – mae UMCA yn Aberystwyth yn dangos sut olwg sydd ar gymuned myfyrwyr cyfrwng Cymraeg ffyniannus – a chynnig rhagweithiol i'r rhai sy'n gadael ysgolion cyfrwng Cymraeg wrth gofrestru, yn hytrach na disgwyl iddyn nhw fynd i chwilio amdano.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Hawl i gredydau iaith – pob myfyriwr yn gallu defnyddio rhywfaint o gredydau ar ddysgu iaith, llwyddo/methu, wedi'i gofnodi ar yr Atodiad Diploma

Modiwlau Cymraeg i bawb – llwybrau i ddysgwyr ar bob lefel

Targedau rhwymol ar gyfer darpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn addysg bellach gyda chyllid ychwanegol i dalu costau uwch

Cynnal iaith i'r rhai sy'n gadael ysgolion cyfrwng Cymraeg

Capasiti staff gwarchodedig – staff addysgu cyfrwng Cymraeg wedi'u cysgodi rhag ailstrwythuro

Data gwell ar ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a'r galw amdani

UCHELGAIS 7: BYDD POB MYFYRIWR YN BARTNER YN EU HADDYSG

Bydd gan fyfyrwyr bŵer gwirioneddol dros y penderfyniadau sy'n effeithio arnynt – trwy God Ymgysylltu â Dysgwyr â dannedd, cydsyniad nid dim ond ymgynghori, ac undebau myfyrwyr ag annibyniaeth wedi'i hariannu.

Nid derbyn addysg yn unig y mae myfyrwyr ei eisiau. Maen nhw am ei llunio. Maen nhw am i'w hadborth gyfrif, i'w cynrychiolwyr gael pŵer, ac i'w lleisiau gael eu clywed yn y penderfyniadau sy'n effeithio ar eu dysgu, eu gwasanaethau, a'u cymunedau. Nid yw'r man cychwyn yn ganmoliaethus: ar dabl cynghrair cymharol o hawliau myfyrwyr ar draws Ewrop, mae Cymru'n eistedd yn 41ain o 50 system.

Pan oedd Deddf Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) 2022 yn cael ei drafftio, roedd cynnwys Cod Ymgysylltu â Dysgwyr gorfodol yn bwysig. Penderfynodd Cymru roi mewn deddfwriaeth sylfaenol yr hyn yr oedd Lloegr wedi'i gladdu mewn amodau rheoleiddiol ac yr oedd yr Alban i raddau helaeth wedi'i adael i ddisgresiwn sefydliadol. Mae Adran 125 yn mynnu cod ynghylch cynnwys dysgwyr mewn penderfyniadau nad yw'n ddewisol nac yn arfer gorau – mae'n gyfraith.

Mae'r Cod bellach yn bodoli – a daeth i'r golwg yn feddalach nag yr oedd y ddeddfwriaeth yn ei haeddu. Naw egwyddor deilwng, ond dim hawliau; enghreifftiau a disgwyliadau nad ydynt, yng ngeiriau Medr ei hun, yn rhan o'r gofynion rheoleiddiol; dim llawr cyllido i undebau myfyrwyr y tu hwnt i droednodyn yn pwyntio at ganllawiau o 2014; a chynlluniau gweithredu llesiant wedi'u teneuo o rai blynyddol i rai bob dwy flynedd ar hyd y ffordd. Ar bron bob pwynt dadleuol yn yr ymgynghoriad, lle gofynnodd myfyrwyr am fwy a lle rhybuddiodd sefydliadau am faich, symudodd y fframwaith terfynol ffordd y darparwyr. Deddfodd Cymru dros arweinyddiaeth a rheoleiddiodd dros gwrteisi.

Rhan o'r broblem yw bod gofyn i un Cod gwmpasu pawb. Rhoddodd y Ddeddf i Medr y pŵer i osod amodau gwahanol i wahanol fathau o ddarparwyr – a dewisodd beidio â'i ddefnyddio ar gyfer yr amodau craidd. Felly mae myfyrwyr addysg uwch, sy'n oedolion mewn perthnasod contractiol gydag undebau annibynnol a mynediad at yr OIA, yn cael disgwyliadau ymgysylltu wedi'u graddnodi i gapasiti'r darparwr lleiaf yn y system, tra bo dysgwyr addysg bellach yn cael fframwaith wedi'i gynllunio o amgylch strwythurau nad yw llawer o'u colegau'n eu meddu o gwbl. Nid yw'r ateb yn gofyn am ailagor y fframwaith: y dogfennau briffio penodol i addysg uwch ac addysg bellach sydd bellach yn cael eu hysgrifennu yw'r man lle gall gwahaniaethu ddigwydd – disgwyliadau addysg uwch wedi'u gosod ar gydsyniad, lloriau cyllido a rôl sicrwydd ffurfiol i undebau myfyrwyr; disgwyliadau addysg bellach wedi'u hadeiladu o amgylch strwythurau llais y dysgwr sy'n bodoli mewn gwirionedd mewn colegau, gyda'r rhwymedigaethau diogelu sydd eu hangen ar ddysgwyr iau.

Nid yw'r ffenestr wedi cau. Rhaid i Medr gadw'r Cod dan adolygiad, mae'r canllawiau gweithredol a'r templedi a fydd yn pennu beth yn union yw cydymffurfio yn cael eu hysgrifennu rhwng nawr a monitro arferol ym mis Hydref 2027, ac mae'r adolygiad cyllido'n rhoi'r cyfle i'r llywodraeth nesaf fynnu. Nid oes neb yn elwa o God sy'n wan neu'n amwys – ac os yw'r adolygiad o ddifrif am system dros Gymru, partneriaeth â dysgwyr yw lle gall Cymru arwain y DU rataf.

O "dylai" i "rhaid"

Mae'r systemau ymgysylltu â myfyrwyr mwyaf effeithiol yn rhannu nodweddion cyffredin. Maen nhw'n gynhwysfawr – yn cwmpasu popeth o werthuso modiwlau i gynllunio strategol. Mae adnoddau y tu ôl iddynt – ni ddisgwylir i gynrychiolwyr myfyrwyr wirfoddoli oriau di-rif heb gymorth. Ac mae iddynt ganlyniadau – gyda chanlyniadau go iawn pan fydd sefydliadau'n methu cydymffurfio.

Dylai Cod wedi'i gryfhau osod safonau clir – nid dyheadau ond gofynion. Byddai darparwyr naill ai'n cydymffurfio neu'n esbonio'n gyhoeddus pam eu bod wedi dewis dull amgen sy'n cyflawni canlyniadau cyfwerth neu well. Byddai angen i esboniadau fod yn seiliedig ar dystiolaeth, wedi'u cyfyngu o ran amser, ac yn destun craffu. Byddai Medr yn asesu cydymffurfio'n flynyddol trwy dystiolaeth wedi'i thriongli – arolygon myfyrwyr, patrymau cwynion, metrigau effeithiolrwydd cynrychiolaeth, ac yn hollbwysig, barn cynrychiolwyr y myfyrwyr eu hunain, gydag undebau myfyrwyr yn cael llwybr ffurfiol i mewn i'r broses sicrwydd flynyddol yn hytrach na dibynnu ar ddarparwyr yn marcio'u gwaith cartref eu hunain.

Gwerthuso modiwlau fel ymgysylltu cyffredinol

Mae'r dull Estonaid yn dangos beth sy'n bosibl pan ddaw adborth yn rhan annatod o ddiwylliant academiaidd. Mae gwneud gwerthuso'n orfodol ar gyfer cwblhau modiwl yn sicrhau cyfranogiad cyffredinol. Ond rhaid iddo fod yn ystyrlon: canlyniadau wedi'u cyhoeddi, yn weladwy lle mae myfyrwyr yn dewis modiwlau yn hytrach na'u claddu mewn papurau pwyllgor; camau gweithredu wedi'u dogfennu; dolenni adborth caeedig lle mae myfyrwyr yn gweld eu mewnbwn yn cyfrif.

Dylai Cymru fabwysiadu strwythur tair rhan Estonia – ansawdd addysgu, ymgysylltiad myfyrwyr, a chanlyniadau dysgu – gan gydnabod bod llwyddiant addysgol yn gofyn am addysgu da ac ymdrech myfyrwyr fel ei gilydd.

Cydsyniad, nid dim ond ymgynghori

Gallai Cymru fod yn feiddgar. Gan ddilyn model yr Iseldiroedd, dylai rhai penderfyniadau ofyn am gydsyniad myfyrwyr, nid dim ond ymgynghori.

Materion sy'n gofyn am gydsyniad (ni allant fynd yn eu blaen heb gytundeb myfyrwyr): rheoliadau addysgu ac asesu; newidiadau sylweddol i strwythur rhaglenni; cynnwys siarter y myfyrwyr; gweithdrefnau sicrhau ansawdd; strwythurau cynrychiolaeth; ac opsiynau modiwlau dewisol ar gyfer y flwyddyn ganlynol.

Materion sy'n gofyn am ymgynghori (mewnbwn gorfodol ond nid rhwymol): dyraniadau cyllideb sy'n effeithio ar wasanaethau myfyrwyr; cynlluniau datblygu'r campws; cynllunio strategol; strategaethau marchnata a recriwtio.

Materion a lywodraethir gan gyngor o staff a myfyrwyr: llety myfyrwyr; cyflogaeth myfyrwyr; gwasanaethau myfyrwyr ac iechyd meddwl; polisi aflonyddu a chamymddwyn rhywiol.

Materion wedi'u dirprwyo i'r undeb myfyrwyr: ymgysylltu â myfyrwyr a chynrychiolaeth; gweithgareddau myfyrwyr a gwirfoddoli.

Ni fyddai unrhyw grŵp arall o randdeiliaid yn derbyn mewnbwn cynghorol yn unig ar y rheoliadau sy'n llywodraethu'u gweithgareddau eu hunain. Pam ddylai myfyrwyr?

Annibyniaeth wedi'i hariannu

Mae Latfia'n gorchymyn bod undebau myfyrwyr yn derbyn cyfran ofynnol sefydlog o incwm sefydliadol, a chytunwyd ar gyllid gofynnol fel rhan o Gytundeb Prifysgolion Awstralia. Dylai Cod Cymru osod isafswm fel canran o incwm neu ffioedd, gan sicrhau bod gan gyrff myfyrwyr adnoddau i hyfforddi cynrychiolwyr, casglu tystiolaeth, a dwyn sefydliadau i gyfrif.

Dylai cyllid ddod gyda mesurau diogelu annibyniaeth: dim amodau sy'n peryglu eiriolaeth, dim gostyngiadau am herio penderfyniadau, statws gwarchodedig hyd yn oed pan – yn enwedig pan – ddaw perthnasoedd yn anodd, a chytundebau ysgrifenedig yn diogelu cyllid craidd yn ystod anawsterau ariannol sefydliadol. Nid damcaniaethol mo'r pwynt olaf hwnnw. Mewn sector lle mae chwech o wyth sefydliad wedi bod mewn diffyg, mae fframwaith heb lawr cyllido'n golygu mai'r llais annibynnol yw'r hawsaf i'w dorri union ar y foment y mae ei angen fwyaf.

Cwynion fel dysgu – a diogelwch sy'n bodoli cyn i chi fod ei angen

Mae cwynion yn rhan bwysig iawn o ymgysylltu â myfyrwyr. Dylai Fframwaith Arfer Da'r OIA fod yn orfodol, nid yn ddewisol. Mae system iawn yn trin cwynion fel gwybodaeth werthfawr, nid fel pethau blin i'w rheoli. Dylai Cymru fynd ymhellach: trosi apelïadau a fethodd sy'n cynnwys cwynion am wasanaeth yn awtomatig yn gwynion ffurfiol; iawndal i'r holl fyfyrwyr yr effeithiwyd arnynt pan ddaw patrymau i'r amlwg, nid dim ond y rhai a gwynodd; a chyhoeddi'n flynyddol yr hyn a ddysgodd darparwyr o gwynion a'r hyn y maen nhw'n ei wneud yn ei gylch – wedi'i gymeradwyo gan yr undeb myfyrwyr.

Mae partneriaeth hefyd yn golygu diogelwch pan fydd pethau'n newid. Mewn degawd o ailstrwythuro, mae cynlluniau diogelu dysgwyr sy'n bodoli dim ond pan fydd Medr yn gofyn am un yn ddiogelwch i ddarparwyr, nid i fyfyrwyr. Dylai pob darparwr ddal cynllun diogelu sefydlog gyda safonau addysgu-hyd-y-diwedd clir – oherwydd y myfyrwyr yr effeithir arnynt fwyaf gan gau yw'r rhai lleiaf abl i aros i reoleiddiwr ofyn yn garedig.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Y Cod wedi'i gryfhau yn ei adolygiad cyntaf – cydymffurfio neu esbonio, gydag atebolrwydd cyhoeddus

Undebau myfyrwyr yn cael llwybr ffurfiol i mewn i sicrwydd blynyddol – asesu wedi'i driongli, nid ffurflenni ticio blychau

Gwerthuso modiwlau sy'n gyrru newid – canlyniadau wedi'u cyhoeddi, camau gweithredu wedi'u dogfennu, dolenni caeedig

Cydsyniad myfyrwyr i reoliadau, newidiadau i raglenni, a gweithdrefnau ansawdd

Llywodraethiant ar y cyd ar gyfer llety, cyflogaeth, a gwasanaethau myfyrwyr

Annibyniaeth wedi'i hariannu i undebau myfyrwyr – cyfran ofynnol o incwm, wedi'i diogelu yn ystod anawsterau ariannol

Cwynion fel dysgu – uwchgyfeirio awtomatig, iawndal ar y cyd, adrodd cyhoeddus

Cynlluniau diogelu dysgwyr sefydlog gyda safonau addysgu-hyd-y-diwedd ym mhob darparwr

UCHELGAIS 8: BYDD GAN BOB MYFYRIWR WAITH DA

Cymru fydd y genedl gyntaf yn y DU â strategaeth genedlaethol ar gyflogaeth myfyrwyr – gan drin y gwaith y mae myfyrwyr eisoes yn ei wneud fel rhan o'r system drydyddol yn hytrach na rhywbeth sy'n tynnu sylw oddi wrthi: wedi'i gynllunio, wedi'i ddiogelu, wedi'i gydnabod mewn cymwysterau, ac wedi'i gysylltu â'r gyrfaedd y mae myfyrwyr eu heisiau mewn gwirionedd.

Mae myfyrwyr yn gweithio. Mae'r dystiolaeth yn gynharach yn y papur hwn eisoes wedi setlo hynny – dwy ran o dair o fyfyrwyr amser llawn yn ystod y tymor, gyda myfyrwyr sy'n gweithio yn cyfartalu 50 awr yr wythnos o waith ac astudio gyda'i gilydd. Mae ymchwil Student Working Lives ym Mhrifysgol Canolbarth Swydd Gaerhirfryn yn ychwanegu'r manylder: myfyrwyr yn gweithio 18 awr yr wythnos ar gyfartaledd – myfyrwyr sy'n byw gartref 23 – yn llethol mewn rolau cyflog isel nad ydynt yn gysylltiedig â'u cwrs, gyda dros hanner yn gweithio i dalu biliau a 29 y cant i dalu ffioedd. Y cwestiwn nad yw'r system byth yn ei ofyn yw nid a ddylai myfyrwyr weithio, ond a yw'r gwaith yn dda o gwbl.

Oherwydd mae gwaith, yn y dos iawn, yn ddatblygiadol. Mae arolygon Wonkhe o dros 18,000 o fyfyrwyr yn canfod mai'r rhai sy'n gwneud 11–20 awr gymedrol o waith cyflogedig yr wythnos yw'r grŵp mwyaf hyderus o ran gyrfa oll – yn fwy hyderus na'r rhai sy'n gwneud dim – tra bo'r rhai sy'n gweithio 21 awr neu fwy yn disgyn islaw hyd yn oed y rhai nad ydynt yn gweithio, wedi'u disbyddu gormod i wneud y pethau sy'n adeiladu cyfalaf gyrfa. Mae hynny'n cyfateb i ganfyddiad Eurostudent fod gwaith cyflogedig yn dod yn weithredol niweidiol y tu hwnt i 20 awr yr wythnos. Nid gelyn astudio yw gwaith. Gwaith heb ei gynllunio, heb ei ddiogelu, heb ei gydnabod yw'r gelyn.

Nid oes unrhyw ran o'r DU erioed wedi cynllunio ar gyfer hyn. Wrth i oriau myfyrwyr dyfu, mae diwygiadau hawliau cyflogaeth San Steffan wedi mynd rhagddynt fel pe na bai myfyrwyr yn bodoli – amddiffyniadau dim-oriau wedi'u cynllunio heb y semester mewn golwg, gwaith tymhorol wedi'i adael yn amwys, interniaethau di-dâl wedi'u cicio i'r gwellt hir, ac Adran Busnes a Masnach sy'n ystyried myfyrwyr yn broblem i rywun arall. Penderfynodd gwledydd eraill yn wahanol. Mae Slofenia'n rhedeg trefn gwaith myfyrwyr benodedig – študentsko delo – gyda chontractau myfyrwyr hyblyg, asiantaethau sy'n rhestru swyddi ac yn gorfodi cyfraith lafur, ac ardoll fach ar gyflogau myfyrwyr sy'n ariannu sefydliadau myfyrwyr. Mae gan yr Almaen "minijobs" di-dreth a chontractau Werkstudent wedi'u capio ar 20 awr yn ystod y tymor. Mae Ffrainc a Gwlad Belg yn rhedeg contractau myfyrwyr penodedig gydag oriau a chyfraniadau cymdeithasol is. Fe eisteddodd pob system, ar ryw adeg, i lawr a chynllunio cyfaint, ansawdd ac addasrwydd gwaith myfyrwyr fel rhan o brofiad cyffredinol y myfyriwr – gan gydnabod yr hyn y mae'r system gredydau yn ei ragdybio am oriau astudio. Nid yw'r DU erioed wedi gwneud.

Strategaeth genedlaethol ar gyflogaeth myfyrwyr

Gair o onestrwydd yn gyntaf: mae cyfraith cyflogaeth wedi'i chadw'n ôl i San Steffan, felly ni all Cymru ddeddfu trefn gontractau ar ddull Slofenia. Ond nid yw'r rhan fwyaf o'r hyn sy'n gwneud gwaith myfyrwyr yn dda neu'n ddrwg yn ymarferol wedi'i gadw'n ôl – pwy sy'n cyflogi myfyrwyr, sut y caiff astudio ei amserlennu o amgylch gwaith, a yw gweithio'n cael ei gosbi gan y system gynhaliaeth, pa safonau y mae arian cyhoeddus yn eu mynnu gan gyflogwyr, ac a yw'r dysgu y mae gwaith yn ei gynhyrchu byth yn cael ei gydnabod. Mae Cymru'n dal y liferi hynny, a gall gwlad fach eu tynnu i gyd i'r un cyfeiriad ar unwaith.

Dylai Cymru ysgrifennu strategaeth genedlaethol gyntaf y DU ar gyflogaeth myfyrwyr – traws-lywodraethol, yn yr un peirianwaith a gynigir ar gyfer ieuchyd a thai. Byddai wedi'i hadeiladu o amgylch rhagdybiaethau'r system gredydau: os yw llwyth credydau llawn yn awgrymu 1,200 o oriau tybiannol, dylai'r strategaeth fod yn onest ynghylch faint o oriau gwaith sy'n ffitio ochr yn ochr â hynny, anelu polisi at y parth datblygiadol o 11–20 awr, a chysylltu â'r diwygiadau cynhaliaeth yn Uchelgais 3 fel na chaiff neb ei orfodi heibio'r trothwy 20 awr dim ond er mwyn bwyta. A lle mae'r liferi wedi'u cadw'n ôl, dylai Cymru wneud yr achos i San Steffan ag un llais: hawliau oriau gwarantedig sy'n hyblyg gyda semestrau, amddiffyniadau rhybudd shifftiau sy'n gweithio ar gyfer cyfnodau arholiadau, myfyrwyr yn gallu dychwelyd i swydd ar ôl lleoliad yn hytrach na'i cholli, a diwedd ar yr interniaeth ddi-dâl.

Prifysgolion ac undebau myfyrwyr fel cyflogwyr esiampl

Nid oes rhaid i'r sector aros am neb. Mae prifysgolion ac undebau myfyrwyr eisoes yn gyflogwyr sylweddol i fyfyrwyr – a gallent fod yn rhai llawer gwell a llawer mwy. Dylai pob swydd myfyriwr ar y campws gynnwys recriwtio go iawn – manyleb person, cyfweiliad, adborth i'r aflwyddiannus, fel bod y broses ei hun yn addysg gyrfaoedd. Dylai telerau ac amodau ragori ar yr isafswm cyfreithiol, gyda myfyrwyr yn gallu sbarduno oriau rhagweladwy pan fydd amgylchiadau'n mynnu, hyfforddiant ac arfarnu iawn, ac ymadawiad strwythuredig sy'n helpu myfyrwyr i enwi a thystiolaethu'r hyn a ddysgon nhw. Mae arian yn hyn yn ogystal ag egwyddor: mae sefydliadau sy'n gwario'n drwm ar staff asiantaeth dros dro yn gollwng TAW ac elw i gwmnïau allanol am waith y gallai myfyrwyr ei wneud – adnodd y dylid ei gadw o fewn cymuned y brifysgol a'i wario ar wneud cyflogaeth myfyrwyr yn iawn. Dylai targedau ddilyn – mwy o swyddi myfyrwyr, a rhai dyfnach, gyda rolau goruchwyllo a rheoli i fyfyrwyr yn hytrach na gris gwaelod parhaol. Ac unwaith y bydd safonau'r campws wedi'u sefydlu, dylent ledaenu tuag allan trwy gaffael: dylai cyflenwyr, contractwyr a chyflogwyr lleol sydd am gael mynediad at farchnad y myfyrwyr fodloni'r safonau gwaith da y mae'r sefydliad yn eu gosod iddo'i hun.

Gyrfaoedd yn y cwrs, nid yn y gornel

Fe wnaeth yr un arolygon a ganfu injan berthynol perthyn ganfod rhywbeth y mae'r sector yn dal i'w gam-glywed. Pan fydd myfyrwyr yn disgrifio'r hyn a adeiladodd – neu a fethodd ag adeiladu – eu hyder gyrfa, mae cyfeiriadau at "fy nghwrs" a "fy narlithwyr" yn niferusach na chyfeiriadau at y gwasanaeth gyrfaoedd o tua deg i un, ac mae y graddedigion yn ymchwil yr Office for Students ei hun yn cwyno nid bod gwasanaethau gyrfaoedd yn absennol ond eu bod yn generig: dim byd sy'n benodol i ddiwydiant, dim

byd sy'n benodol i gwrs, dim byd sy'n benodol i'r person. Mae'r myfyrwyr sydd â'r hyder gyrfa uchaf yn enwi darpariaeth â chredydau amlaf – lleoliadau, modiwlau ymarfer proffesiynol, interniaethau â chredydau – tra nad yw'r rhai mwyaf datgysylltiedig erioed wedi cael neb ar eu rhaglen yn tynnu llinell o'u hastudiaethau i'w dyfodol.

Mae gwasanaethau gyrfaedd llawer o brifysgolion yn gwneud y pethau hyn, yn aml mewn partneriaeth â thimau rhaglenni – ond mae myfyrwyr yn nodi bod yr hyn a ystyrir yn aml yn weithgareddau "allgyrsiol" yn ddwfn ddatblygiadol a gwerthfawr, ond heb eu cydnabod yn fframwaith eu gradd.

Mae diwygiadau credydau Cymru yn gwneud yr ateb ar gael: mae paratoi at yrfa yn perthyn y tu mewn i'r radd â chredydau, dan berchnogaeth timau cwrs – ac mae'r cymdeithasau ar lefel pwnc a gynigir yn Uchelgais 2 yn seilwaith gyrfaedd, nid dim ond cymuned. Ar draws Ewrop, mae gweithgarwch gyrfaedd dan arweiniad myfyrwyr ac ar lefel pwnc yn gweithredu ar raddfa nad yw gwasanaethau canolog byth yn ei chyrraedd – ffair yrfaedd peirianeg Denmarc a redir gan fyfyrwyr, cymdeithasau astudio'r Iseldiroedd y daeth eu ffeiriau a'u cystadlaethau achos yn seilwaith prifysgol parhaol, swyddfa lleoli swyddi gysylltiedig ag undeb myfyrwyr Krakow sy'n rhedeg ers 1998. Mae myfyrwyr yn ymddiried mewn myfyrwyr – a'r gymdeithas sy'n rhedeg y ffair yrfaedd yw hefyd y gymuned sy'n gwneud i'r dyfodol deimlo'n bosibl ei gynllunio.

Mae diwygiadau credydau Cymru yn gwneud yr ateb ar gael: mae paratoi at yrfa yn perthyn y tu mewn i'r radd â chredydau, dan berchnogaeth timau cwrs – ac mae'r cymdeithasau ar lefel pwnc a gynigir yn Uchelgais 2 yn seilwaith gyrfaedd, nid dim ond cymuned. Ar draws Ewrop, mae gweithgarwch gyrfaedd dan arweiniad myfyrwyr ac ar lefel pwnc yn gweithredu ar raddfa nad yw gwasanaethau canolog byth yn ei chyrraedd – ffair yrfaedd peirianeg Denmarc a redir gan fyfyrwyr, cymdeithasau astudio'r Iseldiroedd y daeth eu ffeiriau a'u cystadlaethau achos yn seilwaith prifysgol parhaol, swyddfa lleoli swyddi gysylltiedig ag undeb myfyrwyr Krakow sy'n rhedeg ers 1998. Mae myfyrwyr yn ymddiried mewn myfyrwyr – a'r gymdeithas sy'n rhedeg y ffair yrfaedd yw hefyd y gymuned sy'n gwneud i'r dyfodol deimlo'n bosibl ei gynllunio.

Cydnabod y gwaith y mae myfyrwyr eisoes yn ei wneud

Addawodd Uchelgais 3 y byddai darparwyr yn darparu ar gyfer myfyrwyr sy'n gweithio wrth amserlennu ac asesu – dyma lle mae'r addewid hwnnw'n cael ei beirianwaith. Amserlenni wedi'u cyhoeddi ddigon ymlaen llaw i drefnu shifftiau, terfynau amser asesu nad ydynt yn clystyru'n ddall, a dim cosb – ffurfiol na diwylliannol – am ennill arian. Dylai timau cwrs siarad â myfyrwyr am eu swyddi: craidd mewnwelediad tîm UCLan yw bod y gwaith rhan-amser y mae myfyrwyr eisoes yn ei wneud yn destun anferth heb ei ddarllen o sgiliau trosglwyddadwy, ac y gellir cyfeirio asesu i amlygu'r hyn y mae cyflogaeth yn ei ddysgu. Yna dylai'r system gredydau wneud yr hyn y mae'n ei wneud ym mhobman arall yn y papur hwn: cydnabod y dysgu, trwy gredydau dysgu seiliedig ar waith am y swydd y mae myfyriwr eisoes yn ei dal, nid dim ond am leoliadau y mae'r brifysgol yn eu trefnu.

Ac oherwydd bod Cymru'n gorchymyn yr Atodiad Diploma i bob graddedig, dylai ddefnyddio'r cyfan ohono. Dylai Adran 6.1 – y gofod y mae prifysgolion Ewrop yn ei ddefnyddio'n systematig i gofnodi gwaith, arweinyddiaeth a gwirfoddoli wedi'u gwirio –

ddod gyda chatalog Cymreig cenedlaethol o'r hyn sy'n cyfrif a sut y caiff ei wirio, ar fodel yr Almaen o drothwy 90 awr. Y priodoleddau y mae cyflogwyr yn dweud bod graddedigion yn brin ohonynt – gwydnwch, menter, agwedd gadarnhaol – yw'r union rai a adeiledir wrth lenwi silffoedd, rheoli cyllideb cymdeithas a dal swydd bar trwy arholiadau. Ni ddylid gadael i fwch geirfa ddod yn fwch cydnabyddiaeth.

Gwaith sy'n cadw graddedigion yng Nghymru

Yn olaf, polisi cadw graddedigion dan enw arall yw cyflogaeth myfyrwyr. Mae ymchwil UCLan yn ei ddweud yn blaen: mae myfyriwr sy'n cael argraff gadarnhaol o waith mewn rhanbarth tra bydd yn astudio yn fwy tebygol o aros – yn y sector hwnnw, yn y cwmni hwnnw, yn y rhanbarth hwnnw – unwaith y bydd yn cymhwyso. Mae pob swydd myfyriwr dda gyda chyflogwr o Gymru yn berthynas sy'n para y tu hwnt i raddio; mae pob un ecsbloetiol yn rheswm i adael. Ni all gwlad sy'n colli 27 y cant o'i graddedigion fforddio trin y cannoedd o filoedd o oriau y mae ei myfyrwyr yn eu gweithio bob wythnos fel rhywbeth nad yw'n ddim o'i busnes. Gwaith da wrth astudio yw sut y caiff "gadael am y radd, aros am y bywyd" ei adeiladu shift wrth shift.

Ac weithiau'r swydd orau yng Nghymru fydd yr un y mae graddedig yn ei chreu. Os mai prinder cwmnïau cynhyrchiant uchel yn hytrach na phrinder sgiliau yw'r cyfyngiad rhwymol ar dwf Cymru – a bod yr arian arloesi a allai newid hynny'n dal i lifo i fannau eraill – yna mae menter graddedigion yn perthyn yn y fargen hefyd: entrepreneuriaeth sy'n cario credydau o fewn y radd hyblyg, deori a gweithle ar bob campws, llwybrau at gyllid cyfnod cynnar nad ydynt yn gofyn am symud i Lundain, a buddion cadw'r warant ddinesig wedi'u hymestyn i raddedigion sy'n sefydlu busnesau yng Nghymru. Mae cymdeithasau entrepreneuriaeth a redir gan fyfyrwyr y Ffindir a chanolfannau arloesi a reolir gan fyfyrwyr Gwlad yr Iâ yn dangos mai myfyrwyr eu hunain, wedi'u hadnoddu'n iawn, yw'r recriwtwyr gorau ar gyfer hyn – swydd arall i gymdeithasau pwnc wedi'u hariannu.

Beth mae hyn yn ei olygu'n ymarferol

Strategaeth genedlaethol gyntaf y DU ar gyflogaeth myfyrwyr – traws-lywodraethol, wedi'i chynllunio o amgylch rhagdybiaethau'r system gredydau am oriau astudio a'r parth datblygiadol o 11–20 awr

Safonau gwaith da ar gyfer pob swydd myfyriwr ar y campws – recriwtio go iawn, amodau y tu hwnt i'r isafswm cyfreithiol, oriau rhagweladwy ar gais, hyfforddiant, arfarnu ac ymadawiad strwythuredig

Mwy o swyddi myfyrwyr, rhai dyfnach – targedau sefydliadol, rolau goruchwyllo a rheoli i fyfyrwyr, gwariant asiantaeth wedi'i ddwyn yn fewnol a'i ailfuddsoddi

Safonau gwaith da wedi'u lledaenu trwy gaffael at gyflenwyr, contractwyr a chyflogwyr lleol sy'n ceisio mynediad at farchnad y myfyrwyr

Un achos Cymreig i San Steffan ar faterion a gadwyd yn ôl – oriau gwarantedig sy'n hyblyg gyda semestrau, rhybudd shifftiau sy'n parchu arholiadau, yr hawl i ddychwelyd ar ôl lleoliad, diwedd ar interniaethau di-dâl

Amserlennu ac asesu sy'n darparu ar gyfer myfyrwyr sy'n gweithio – amserlenni ymlaen llaw, terfynau amser wedi'u dad-glystyru, dim cosb am ennill arian

Credydau am y dysgu yn y swyddi y mae myfyrwyr eisoes yn eu dal – a chatalog Adran 6.1 Cymreig fel bod gwaith, arweinyddiaeth a gwirfoddoli'n ymddangos, wedi'u gwirio, ar yr Atodiad Diploma

Paratoi at yrfa yn y radd â chredydau, dan berchnogaeth timau cwrs – gyda chymdeithasau pwnc wedi'u hadnoddu fel seilwaith gyrfaedd

Cyflogaeth myfyrwyr wedi'i chynllunio fel polisi cadw graddedigion – gwaith da gyda chyflogwyr o Gymru yn ystod astudio fel y rheswm i aros ar ei ôl

Menter graddedigion wedi'i chefnogi fel polisi twf – credydau entrepreneuriaeth, deori ar y campws, llwybrau at gyllid cyfnod cynnar, a buddion y warant ddinesig i raddedigion sy'n sefydlu busnesau yng Nghymru

ASTUDIO YNG NGHYMRU: ADRODD Y STORI

Os yw Cymru am gynnig y profiad myfyriwr gorau yn y DU, mae angen iddi adrodd y stori honno.

Dylai porth "Astudio yng Nghymru" arddangos yr hyn sy'n gwneud addysg uwch Cymru yn wahanol: hyblygrwydd i lunio'ch dysgu eich hun; cymwysterau crwn wedi'u cofnodi yn yr Atodiad Diploma; credydau am gyfraniad cymunedol a chymorth cymheiriaid; cyfleoedd Erasmus+; y cyfle i ddysgu ieithoedd gan gynnwys y Gymraeg; cysylltiadau â chyflogwyr a chymunedau Cymru; systemau cymorth sy'n helpu myfyrwyr i ffynnu; a myfyrwyr fel partneriaid yn eu haddysg.

Dylai gael ei anelu at ddarpar fyfyrwyr ledled y DU a thu hwnt – y rhai nad ydynt efallai wedi ystyried Cymru, y rhai nad ydynt eto'n gwybod beth mae sefydliadau Cymru yn ei gynnig, y rhai sy'n chwilio am rywbeth gwahanol i arbenigedd cul a phwysau cystadleuol addysg uwch Lloegr. Dyma hefyd sut mae "denu mwy o bobl i ddod i Gymru i astudio a gweithio" yn peidio â bod yn ddyhead ac yn dod yn gynnig.

A dylai fod yn onest am ganlyniadau. Dylai Cymru anelu at yr edifeirwch graddedigion isaf yn y DU – a dylai fod yn barod i gyhoeddi'r data sy'n dangos a yw'n ei gyflawni.

CYFLAWNI'R UCHELGEISIAU

Mae bron y cyfan o hyn yn eistedd o fewn pwerau datganoledig presennol Cymru. Fel y nodwyd uchod: newid rheolau yw peth ohono, ailddyrannu yw peth, ac mae peth yn gofyn am wariant grant newydd – a lle mae angen i'r system fenthyciadau ei hun symud, dyna'n union y negodi y mae adolygiad cyllido ffurfiol yn bodoli i'w gael. Mae'r wyth gofyniad yn perthyn i'r adolygiad. Yr hyn sy'n dilyn yw pwy sy'n gwneud y gweddi.

Yr hyn y gall Llywodraeth Cymru ei wneud heb aros

- Diwygio'r rheoliadau cymorth i fyfyrwyr i ddiffinio "amser llawn" fel 90 credyd – dim angen deddfwriaeth sylfaenol
- Sefydlu is-bwyllgor Cabinet ar brofiad y myfyriwr gyda dangosyddion perfformiad trawsadrannol ar gadw graddedigion, tlodi myfyrwyr, fforddiadwyedd tai ac edifeirwch graddedigion
- Comisiynu'r ymchwil safon incwm gofynnol a'r ymchwil llesiant genedlaethol bob dwy flynedd nawr, fel bod yr adolygiad yn etifeddu tystiolaeth yn hytrach na straeon
- Gwneud y cynllun trafndiaeth i bobl ifanc yn barhaol ac yn gyffredinol i fyfyrwyr
- Comisiynu'r strategaeth genedlaethol ar gyflogaeth myfyrwyr ochr yn ochr â gwaith yr is-bwyllgor Cabinet – a gwneud yr achos Cymreig unedig i San Steffan ar hawliau cyflogaeth sy'n hyblyg gyda semestrau
- Paratoi Cymru i fod yn gyntaf ac yn gyflymaf i mewn i Erasmus+, a setlo dyfodol cyflenwol Taith
- Gorchymyn yr Atodiad Diploma i bob cymhwyster addysg uwch yng Nghymru
- Creu porth Astudio yng Nghymru

Yr hyn y dylai Medr ei wneud

- Datblygu fframwaith credydau cyffredin sy'n galluogi trosglwyddo rhwng sefydliadau Cymru, a chanllawiau ar gyfer graddau deuol a chyfun ar draws y ffin rhwng prifysgol a choleg
- Mynnu credydau trawsddisgyblaethol fel hawl, credydau am ddysgu seiliedig ar waith ac ymgysylltu cymunedol, a modiwlau iaith llwyddo/methu ym mhob sefydliad
- Comisiynu'r arolwg mynychder Cymru gyfan ar aflonyddu a thrais rhywiol, a chodi disgwyliadau diogelwch i lawr Lloegr
- Mynnu archwiliadau llwyth gwaith fel bod credydau'n golygu'r hyn a honnant

- Mynnu bod cydnabyddiaeth credydau am ddysgu seiliedig ar waith yn ymestyn i gyflogaeth y mae myfyrwyr eisoes yn ei dal, a chyhoeddi'r catalog Adran 6.1 Cymreig ar gyfer yr Atodiad Diploma
- Cryfhau'r Cod Ymgysylltu â Dysgwyr yn ei adolygiad cyntaf – o "dylai" i "rhaid" – a rhoi llwybr ffurfiol i undebau myfyrwyr i mewn i sicrwydd blynyddol
- Defnyddio'i bŵer i wahaniaethu – dogfennau briffio sector-benodol sy'n gosod disgwyliadau addysg uwch sy'n adlewyrchu statws myfyrwyr fel oedolion gydag undebau annibynnol, a disgwyliadau addysg bellach wedi'u hadeiladu o amgylch strwythurau sydd gan golegau mewn gwirionedd, yn hytrach na chydgyfeirio at y cyfenwador isaf
- Mynnu cynlluniau diogelu dysgwyr sefydlog gyda safonau addysgu-hyd-y-diwedd
- Gosod targedau rhwymol ar gyfer darpariaeth cyfrwng Cymraeg gyda chyllid i gyfateb
- Monitro cadw graddedigion ac edifeirwch graddedigion fel canlyniadau system

Yr hyn y dylai sefydliadau ei wneud

- Partneru ag undebau myfyrwyr i gynllunio cymorth cymheiriaid, tiwtora gan fyfyrwyr, a llwybrau hyblyg – a'u hariannu fel y seilwaith ydyn nhw
- Datblygu rhaglenni gradd deuol ar draws y ffin rhwng prifysgol a choleg
- Sicrhau y gall pob myfyriwr gymryd modiwlau y tu allan i'w ddisgyblaeth graidd ac mewn ieithoedd
- Symud tuag at ddysgu cymhwysol a seiliedig ar her – presenoldeb, nid cynhyrchu
- Cynnig dysgu seiliedig ar waith sylweddol sy'n cario credydau gyda chyflogwyr o Gymru, wedi'i dalu lle mae gwerth i'r gwaith
- Mabwysiadu safonau gwaith da ar gyfer holl gyflogaeth myfyrwyr ar y campws, gosod targedau i'w thyfu, a chymhwyso'r safonau at gyflenwyr a phartneriaid trwy gaffael
- Cynnal asesiadau effaith tai cyn cynyddu recriwtio
- Mynd ar drywydd partneriaethau Erasmus+ nawr, yn barod ar gyfer cyfranogiad llawn

Canlyniadau traws-lywodraethol

A dyma'r pethau na all yr adolygiad eu cyflawni ond y mae'n rhaid i lywodraeth sy'n derbyn ei resymeg eu gwneud:

- Strategaeth genedlaethol ar iechyd myfyrwyr – cofrestriad deuol gyda meddyg teulu, asesiad anabledd llwybr cyflym, cydgysylltu â'r GIG
- Strategaeth genedlaethol ar gyflogaeth myfyrwyr – traws-lywodraethol, gyda'r achos ar bwerau a gadwyd yn ôl yn cael ei wasgu ar San Steffan
- Mesurau rhent sy'n cynnwys myfyrwyr a llety myfyrwyr pwrpasol yn fwriadol
- Gwarant i raddedigion y tu ôl i bob cwrs gwasanaeth cyhoeddus sy'n gysylltiedig â bwrsariaeth
- Capasiti staff cyfrwng Cymraeg wedi'i ddiogelu fel seilwaith cenedlaethol
- Seibiannau ad-dalu a chanslo rhannol i raddedigion sy'n cyfrannu ac yn aros – wedi'u negodi gyda'r Trysorlys fel rhan o'r setliad

CASGLIAD: Y GORAU OLL

Mae myfyrwyr Cymru yn uchelgeisiol. Y cwestiwn i Gymru yw a fydd yn cyfateb i'r uchelgais honno – ac am unwaith, mae dyddiad ynghlwm wrth y cwestiwn. Gall adolygiad heb ddim oll oddi ar y bwrdd wreiddio'r stori amddiffynnol: dirywiad wedi'i reoli, goroesi taenlenni, myfyrwyr fel llinellau cost. Neu gall wneud yr hyn a wnaeth Diamond ddegawd yn ôl a gosod y telerau y mae gweddill y DU yn treulio blynyddoedd yn eu dal.

Wedi'i noethi i'w hanfodion, mae'r dewis yn driphlyg. Gall Cymru ddewis cydgysylltu dros ddarnio – gan ddefnyddio'r peirianwaith sydd gan wlad fach yn unig, fel bod iechyd, tai, trafnidiaeth ac addysg yn tynnu i'r un cyfeiriad dros fyfyrwyr. Gall ddewis hyblygrwydd dros gywasgu – system gredydau wedi'i hadeiladu ar gyfer bywydau go iawn yn hytrach na model Seisnig o gyflymder, pwysau a thrwygyrch. A gall ddewis partneriaeth dros ymgynghori – myfyrwyr â phŵer gwirioneddol, undebau ag annibyniaeth wedi'i hariannu, cyfraniad wedi'i gydnabod a'i wobrwyo. Cynefin fel polisi, nid dim ond barddoniaeth.

Ystyr Y Gorau Oll yw'r gorau un. Nid dim ond goroesi. Nid dim ond cystadlu. Y lle gorau yn y DU i fod yn fyfyrwr uchelgeisiol – system wedi'i hadeiladu dros Gymru, nid dim ond wedi'i lleoli ynddi.

Gall Cymru ddewis bod yn hynny. Yr adolygiad yw lle mae'n dewis.

CRYNODEB: WYTH UCHELGAIS AR GYFER ADDYSG UWCH CYMRU

- 1) Bydd pob myfyriwr yn llunio'u dysgu eu hunain
 - a) Cludadwyedd credydau ar draws sefydliadau; graddau deul yn cyfuno astudio academaidd a galwedigaethol
 - b) Credydau trawsddisgyblaethol fel hawl; trothwy amser llawn o 90 credyd gyda llawr cynhaliaeth oddi tano
 - c) Atebolrwydd ffioedd yn seiliedig ar gredydau a chyllid ôl-raddedig a addysgir; gwirio llwyth gwaith
 - d) Dysgu cymhwysol a seiliedig ar her – presenoldeb nid cynhyrchu
 - e) Yn gyntaf ac yn gyflymaf ar Erasmus+; yr Atodiad Diploma i bawb; yr edifeirwch graddedigion isaf yn y DU
- 2) Bydd pob myfyriwr yn cyfrannu at gymunedau Cymru
 - a) Gwarant ddinesig – cyfleoedd cyfrannu wedi'u hariannu sy'n datgloi buddion benthyciad, byth yn cloi hawliau craidd
 - b) Cymdeithasau ar lefel pwnc i bob rhaglen; statws gwarchodedig i gynrychiolwyr myfyrwyr
 - c) Lleoliadau gwarantedig gyda chyflogwyr o Gymru; gwarant i raddedigion y tu ôl i gysiau sy'n gysylltiedig â bwrsariaethau
 - d) Cymhellion cadw i'r rhai sy'n cyfrannu ac yn aros
- 3) Bydd gan bob myfyriwr yr hyn sydd ei angen i ffynnu
 - a) Pensaernïaeth cyfanswm cyffredinol Diamond wedi'i hamddiffyn; grant wedi'i grynhoi o'i mewn
 - b) Safon incwm gofynnol Gymreig; y cyswllt cyflog wedi'i adfer; y trothwyon wedi'u dadrewi
 - c) Seibiannau ad-dalu i raddedigion; lleihau costau'n draws-lywodraethol; mesurau rhent sy'n cynnwys myfyrwyr
- 4) Bydd pob myfyriwr yn cael eu cefnogi i lwyddo
 - a) Gwarant gwybodaeth am gyllid a Seren wedi'i hailffocysu

- b) Hyfforddiant hawliau gorfodol wedi'i ddarparu gan undebau myfyrwyr; tiwtora gan fyfyrwyr ar raddfa fawr
 - c) Gwasanaethau myfyrwyr wedi'u cyd-gynnull; datblygiad blwyddyn gyntaf sy'n cario credydau; lle i ddysgu o gamgymeriadau
- 5) Bydd pob myfyriwr yn iach, yn ddiogel – ac yn helpu Cymru i fod yn iachach
- a) Strategaeth genedlaethol ar iechyd myfyrwyr; cofrestriad deuol gyda meddyg teulu; asesiad anabledd llwybr cyflym
 - b) Arolwg mynychder Cymru gyfan a rheoleiddio diogelwch wedi'i godi i lawr Lloegr
 - c) Ymchwil llesiant genedlaethol bob dwy flynedd; cyfraniad iechyd sy'n cario credydau; safonau ansawdd tai
- 6) Bydd pob myfyriwr yn gallu dysgu ieithoedd
- a) Hawl i gredydau iaith – unrhyw iaith, llwyddo/methu, ar yr Atodiad Diploma
 - b) Modiwlau Cymraeg i bawb; targedau cyfrwng Cymraeg rhwymol gyda chyllid; capasiti staff gwarchodedig
- 7) Bydd pob myfyriwr yn bartner yn eu haddysg
- a) Y Cod Ymgysylltu â Dysgwyr wedi'i gryfhau – cydymffurfio neu esbonio, cydsyniad nid dim ond ymgynghori
 - b) Disgwyliadau sector-benodol i addysg uwch ac addysg bellach – nid cydgyfeirio at y cyfenwador isaf
 - c) Llywodraethiant ar y cyd i wasanaethau allweddol; annibyniaeth wedi'i hariannu i undebau myfyrwyr
 - d) Cwynion fel dysgu; cynlluniau diogelu dysgwyr sefydlog
- 8) Bydd gan bob myfyriwr waith da
- a) Strategaeth genedlaethol gyntaf y DU ar gyflogaeth myfyrwyr – wedi'i hadeiladu o amgylch rhagdybiaethau oriau astudio'r system gredydau a'r parth datblygiadol o 11–20 awr
 - b) Prifysgolion ac undebau myfyrwyr fel cyflogwyr esiampl – safonau gwaith da, mwy o swyddi myfyrwyr a rhai dyfnach, gwariant asiantaeth wedi'i ddwyn yn fewnol, safonau wedi'u lledaenu trwy gaffael
 - c) Amserlennu ac asesu sy'n darparu ar gyfer myfyrwyr sy'n gweithio; credydau a chydabyddiaeth Adran 6.1 am y swyddi y mae myfyrwyr eisoes yn eu dal
 - d) Paratoi at yrfa yn y radd â chredydau gyda chymdeithasau pwnc fel seilwaith gyrfaoedd; cyflogaeth myfyrwyr fel polisi cadw graddedigion

- e) Menter graddedigion wedi'i chefnogi fel polisi twf – credydau entrepreneuriaeth, deori, cyllid cyfnod cynnar
- f) Hefyd: Astudio yng Nghymru
- g) Porth cenedlaethol yn arddangos cynnig unigryw Cymru
- h) Tryloywder ar ganlyniadau, gan gynnwys edifeirwch graddedigion

LLYFRYDDIAETH

Advance HE and HEPI (2025) Student Academic Experience Survey 2025. Ar gael yn: <https://www.hepi.ac.uk/reports/student-academic-experience-survey-2025/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Australian Government Department of Education (2024) Responding to the Australian Universities Accord. Ar gael yn: <https://ministers.education.gov.au/clare/responding-australian-universities-accord> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Bekhradnia, B. (2024) Student Demand to 2035. Rhydychen: Higher Education Policy Institute. Ar gael yn: <https://www.hepi.ac.uk/reports/student-demand-to-2035/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Bull, A. (2025) 'Students in Wales deserve better protection from Medr', Wonkhe, 18 Rhagfyr. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/students-in-wales-deserve-better-protection-from-medr/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Department for Education (2025) National Review of Higher Education Student Suicide Deaths. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/publications/national-review-of-higher-education-student-suicide-deaths> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Department for Education (2026) Lifelong Learning Entitlement (LLE): Overview. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/publications/lifelong-learning-entitlement-lle-overview> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Diamond, I. (2016) The Review of Higher Education Funding and Student Finance Arrangements in Wales: Final Report. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2018-02/higher-education-funding-final-report-en.pdf> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2021) 'Good work, great job – a renewed agenda for student employment', Wonkhe, 9 Gorffennaf. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/good-work-great-job-a-renewed-agenda-for-student-employment/> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2024) 'When students are tutors, belonging is built', Wonkhe, 19 Ionawr. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/when-students-are-tutors-belonging-is-built/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2024) 'New employment rights are coming – but students need something specific', Wonkhe, 10 Hydref. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/new-employment-rights-are-coming-but-students-need-something-specific/> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2024) 'What were Welsh students' finances like three years ago?', Wonkhe, Rhagfyr. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/what-were-welsh-students-finances-like-three-years-ago/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'Should module evaluation be mandatory?', Wonkhe, 19 Mawrth. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs-sus/should-module-evaluation-be-mandatory/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'Students should be co-authors of their education', Wonkhe, 24 Ebrill. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs-sus/students-should-be-co-authors-of-their-education/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'A review of student suicides suggests that standards are now necessary', Wonkhe, 21 Mai. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/a-review-of-student-suicides-suggests-that-standards-are-now-necessary/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'Our drop-out and pace miracle is harming students' health and learning', Wonkhe, 30 Mai. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/our-drop-out-and-pace-miracle-is-harming-students-health-and-learning/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'Students are not OK – and that's not OK', Wonkhe. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/students-are-not-ok-and-thats-not-ok/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'Wales can lead the way on student engagement – if it chooses to', Wonkhe, 24 Gorffennaf. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/wales-can-lead-the-way-on-student-engagement-if-it-chooses-to/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'The OIA steps in to fill gaps in harassment regulation', Wonkhe, 27 Tachwedd. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/the-oia-steps-in-to-fill-gaps-in-harassment-regulation/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2025) 'Re-associating with Erasmus is only the first step', Wonkhe, 17 Rhagfyr. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/re-associating-with-erasmus-is-only-the-first-step/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'Welsh higher education is running out of wriggle room', Wonkhe, 22 Ionawr. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/welsh-higher-education-is-running-out-of-wriggle-room/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'Do students lack skills, or does the system struggle to surface them?', Wonkhe, 20 Chwefror. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/do-students-lack-skills-or-does-the-system-struggle-to-surface-them/> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'Did Diamond work? Depends what you mean – and who you ask', Wonkhe, 16 Mawrth. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/did-diamond-work-depends-what-you-mean-and-who-you-ask/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'Course it's not the careers service', Wonkhe, 25 Mawrth. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/course-its-not-the-careers-service/> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'Wales: so close and yet so far away', Wonkhe, 1 Ebrill. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/wales-so-close-and-yet-so-far-away/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'In Wales and Scotland students were promised a maintenance floor. The promise is broken', Wonkhe, 19 Ebrill. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/in-wales-and-scotland-students-were-promised-a-maintenance-floor-the-promise-is-broken/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'Have you considered New Zealand?', Wonkhe, Mai. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/have-you-considered-new-zealand/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. (2026) 'Stop inducting students into a system that doesn't fit them. No, start', Wonkhe, 5 Gorffennaf. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/stop-inducting-students-into-a-system-that-doesnt-fit-them-no-start/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. and Scott, L. (2024) 'Why does the UK have the worst student rights in Europe?', Wonkhe, 29 Ebrill. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/why-does-the-uk-have-the-worst-student-rights-in-europe/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Dickinson, J. and Sivarajah, S. (2026) 'The engine of employability is relational, not informational', Wonkhe, 10 Gorffennaf. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/the-engine-of-employability-is-relational-not-informational/> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

European Union (dim dyddiad) The Diploma Supplement. Europass. Ar gael yn: <https://europass.europa.eu/en/learn-europe/diploma-supplement> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Eurostudent (2024) Well-being and Mental Health among Students in European Higher Education. Eurostudent 8 topical module. Ar gael yn: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/TM_wellbeing_mentalhealth.pdf (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Hill, K., Padley, M. and Freeman, J. (2025) A Minimum Income Standard for Students. Rhydychen: Higher Education Policy Institute. Ar gael yn: <https://www.hepi.ac.uk/reports/a-minimum-income-standard-for-students-2/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Howells, V. (2025) 'Five challenges faced by the Welsh tertiary sector', Wonkhe, 26 Tachwedd. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs/five-challenges-faced-by-the-welsh-tertiary-sector/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Instituto Superior Técnico (dim dyddiad) Teaching Model. Ar gael yn: <https://tecnico.ulisboa.pt/en/education/courses/teaching-model/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Kernohan, D. (2026) 'Financial sustainability in Welsh HE', Wonkhe, 26 Mawrth. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/financial-sustainability-in-welsh-he/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Kernohan, D. (2026) 'Medr has a regulatory framework', Wonkhe, 1 Ebrill. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/medr-has-a-regulatory-framework/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Medr (2025) Progression from Year 11 to Tertiary Education, August 2017 to January 2025 (Sta/Medr/04/2025). Ar gael yn: <https://www.medr.cymru/en/News/sta-medr-04-2025-progression-from-year-11-to-tertiary-education-august-2017-to-january-2025/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Medr (2026) Financial Sustainability of the Higher Education Sector in Wales 2024/25. Ar gael yn: https://www.medr.cymru/wp-content/uploads/2026/03/Financial-sustainability-of-the-higher-education-sector-in-Wales-2024_25-English.pdf (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Medr (2026) Learner Engagement Code. Ar gael yn: <https://www.medr.cymru/en/learner-engagement/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Medr (2026) Regulatory Framework for Tertiary Providers (M2026/13). Ar gael yn: <https://www.medr.cymru/en/News/medr-2026-13-regulatory-framework-for-tertiary-providers/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Medr (2026) Subjects of Study: Demand, Provision and Distribution of Subject Areas across Higher Education in Wales (M2026/04). Ar gael yn: <https://www.medr.cymru/en/News/medr-2026-04-subjects-of-study-demand-provision-and-distribution-of-subject-areas-across-higher-education-in-wales/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Medr (2026) Violence Against Women, Domestic Abuse and Sexual Violence (VAWDASV) Self-Evaluation Framework for Universities and Higher Education Providers in Wales (M2026/24). Ar gael yn: <https://www.medr.cymru/en/News/medr-2026-24-violence-against-women-domestic-abuse-and-sexual-violence-vawdasv-self-evaluation-framework-for-universities-and-higher-education-providers-in-wales/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

NUS Wales (2023) Cost of Living Survey 2023. Ar gael yn: <https://www.nus-wales.org.uk/cost-of-living-survey-2023> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

OB3 Research (2026) Research to Inform the Evaluation of the Diamond Reforms to Student Finance in Wales (GSR 16/2026). Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2026-03/research-to-inform-the-evaluation-of-the-diamond-reforms-to-student-finance-in-wales-055142.pdf> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

OECD (2024) Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World? Survey of Adult Skills 2023. Paris: OECD Publishing. Ar gael yn: https://www.oecd.org/en/publications/2024/12/do-adults-have-the-skills-they-need-to-thrive-in-a-changing-world_4396f1f1.html (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Office for National Statistics (2023) Sexual Offences Victim Characteristics, England and Wales: Year Ending March 2022. Ar gael yn: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/articles/sex>

ualoffencesvictimcharacteristicsenglandandwales/yearendingmarch2022 (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Office for National Statistics (2025) Average Actual Weekly Hours of Work for Full-Time Workers (Seasonally Adjusted), series YBUY. Ar gael yn:

<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinhours/timeseries/ybuy/lms> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Office for Students (2025) Condition E6: Harassment and Sexual Misconduct. Ar gael yn: <https://www.officeforstudents.org.uk/for-providers/student-protection-and-choice/harassment-and-sexual-misconduct/condition-e6-harassment-and-sexual-misconduct/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Office for Students (2026) The National Student Survey 2026. Ar gael yn: <https://www.officeforstudents.org.uk/publications/national-student-survey-2026/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Office of the Independent Adjudicator (2022) Good Practice Framework: Handling Complaints and Academic Appeals. 3ydd argraffiad. Ar gael yn: <https://www.oiahe.org.uk/resources-and-publications/good-practice-framework/handling-complaints-and-academic-appeals/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Office of the Independent Adjudicator (2026) Consultation: Handling Reports of Harassment and Sexual Misconduct. Ar gael yn: <https://www.oiahe.org.uk/resources-and-publications/good-practice-framework/consultation-handling-reports-of-harassment-and-sexual-misconduct/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Plaid Cymru (2026) Senedd Election Manifesto 2026. Ar gael yn: <https://www.partyof.wales/manifesto> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

RCN Wales (2026) RCN Wales Responds to New HEIW Streamlining Figures, 11 Mai. Ar gael yn: <https://www.rcn.org.uk/news-and-events/Press-Releases/rcn-wales-responds-to-new-heiw-streamlining-figures-110526> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Republic of Latvia (dim dyddiad) Law on Higher Education Institutions. Ar gael yn: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/37967> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Renting Homes (Wales) Act 2016. Ar gael yn: <https://www.legislation.gov.uk/anaw/2016/1/contents> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Salmon, M. (2026) 'Plaid Cymru would launch an HE review in its first 100 days', Wonkhe, 1 Mawrth. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wonk-corner/plaid-cymru-would-launch-an-he-review-in-its-first-100-days/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Student Loans Company (2025) Student Support for Higher Education in Wales 2025. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/statistics/student-support-for-higher-education-in-wales-2025/student-support-for-higher-education-in-wales-2025> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Taith (dim dyddiad) Taith – Wales' International Exchange Programme. Ar gael yn: <https://www.taith.wales/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Tertiary Education and Research (Wales) Act 2022. Ar gael yn: <https://www.legislation.gov.uk/asc/2022/1/contents> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Transport for Wales (2025) Young Persons' £1 Bus Fare. Ar gael yn: <https://tfw.wales/ways-to-travel/bus/young-persons-1-bus-fare> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Turner, D., Weinberg, N., Stansbury, A., Elsdon, E. and Balls, E. (2026) Regional Growth Two Years In: Is the Government on Track to Boost UK Growth by Closing Regional Divides? M-RCBG Associate Working Paper No. 277. Cambridge, MA: Harvard Kennedy School. Ar gael yn: <https://www.hks.harvard.edu/centers/mrcbg/publications/awp/awp277> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

UCAS (2025) 2025 Cycle Applicant Figures – 30 June Deadline. Ar gael yn: <https://www.ucas.com/data-and-analysis/undergraduate-statistics-and-reports/ucas-undergraduate-releases/applicant-releases-for-2025-cycle/2025-cycle-applicant-figures-30-june-deadline> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

UK Government (2025) Young People from All Backgrounds to Get Opportunity to Study Abroad as UK–EU Deal Unlocks Erasmus+, 17 Rhagfyr. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/news/young-people-from-all-backgrounds-to-get-opportunity-to-study-abroad-as-uk-eu-deal-unlocks-erasmus> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Unipol and HEPI (2023) Student Accommodation Costs across 10 Cities in the UK. Ar gael yn: <https://www.hepi.ac.uk/reports/student-accommodation-costs-across-10-cities-in-the-uk/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Universities Wales (2025) Student Satisfaction: Wales Exceeds UK Average across All Themes. Ar gael yn: <https://uniswales.ac.uk/student-satisfaction-wales-exceeds-uk-average-across-all-themes> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

University of Central Lancashire (2023) Student Working Lives. Preston: University of Central Lancashire. Ar gael yn: <https://www.uclan.ac.uk/assets/research/student-working-lives.pdf> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

University of Helsinki (dim dyddiad) Structure and Scope of the Degree Programme. Ar gael yn: <https://studies.helsinki.fi/instructions/article/structure-and-scope-degree-programme> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Vossensteyn, H., Kottmann, A., Jongbloed, B., Kaiser, F., Cremonini, L., Stensaker, B., Hovdhaugen, E. and Wollscheid, S. (2015) Dropout and Completion in Higher Education in Europe: Main Report. Lwcsembwrg: Publications Office of the European Union. Ar gael yn: https://publications.europa.eu/resource/cellar/4deefb5-0dcd-11e6-ba9a-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1 (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Government (2017) Cymraeg 2050: A Million Welsh Speakers. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/cymraeg-2050-welsh-language-strategy> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Government (2024) Student Income and Expenditure Survey: September 2021 to August 2022. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/student-income-and-expenditure-survey-september-2021-august-2022> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Government (2026) First 100 Days Plan: May – August 2026. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/first-100-days-plan-may-august-2026-html> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Government (2026) Rates of Undergraduate Student Support, 2018 Cohort, Academic Year 2026/27 (SFWIN 02/2026). Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/rates-undergraduate-student-support-2018-cohort-academic-year-2026-2027-sfwin-022026-html> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Government (2026) The Future of Tertiary Education in Wales: Five Challenges and Calls for Submission. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/future-tertiary-education-wales-five-challenges> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Government (dim dyddiad) Credit and Qualifications Framework (CQFW). Ar gael yn: <https://www.gov.wales/credit-and-qualifications-framework-cqfw> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Government (dim dyddiad) Seren. Ar gael yn: <https://hwb.gov.wales/curriculum-for-wales/seren> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Welsh Language Commissioner (2023) Post-compulsory Education and the Welsh Language: The Learner's Voice. Ar gael yn: <https://www.welshlanguagecommissioner.wales/media/jqaosfug/post-compulsory-education-and-the-welsh-language-the-learners-voice.pdf> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Wonkhe (2026) European Student Rights League Table. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wp-content/wonkhe-uploads/2026/04/esu-league-table-v2-1.html> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Wonkhe (2026) Where Does This Degree Take Me? Ar gael yn: <https://wonkhe.com/wp-content/wonkhe-uploads/2026/07/Where-does-this-degree-take-me.pdf> (Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).

Wonkhe SUs (dim dyddiad) 'Students need more accessible healthcare support when living away at university', Wonkhe. Ar gael yn: <https://wonkhe.com/blogs-sus/students-need-more-accessible-healthcare-support-when-living-away-at-university/> (Cyrchwyd: 9 Gorffennaf 2026).

Wright, A., Lowe, M. and Wilding, M. (2024) 'Student part-time work is on the rise. Here's what universities can do next', Wonkhe, 30 Ionawr. Ar gael yn:

<https://wonkhe.com/blogs/our-full-time-students-are-almost-full-time-workers-too/>
(Cyrchwyd: 10 Gorffennaf 2026).